Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 82 (9766) | 1975 чылдың апрель 8, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

МАРП Төп Комитединде

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Төп Комитеттериниң секретарларының Прагага марттың 4—5 хүннеринде бооп эрткен чөвүлел хуралының түүнелдерин МАРП ТК чугаалажып көрген болгаш ол чөвүлел хуралдың ажылынга киржип турган МАРП-ның делегациязының ажылын түүлдүг деп көрген доктаалды хүлээп алган.

МАРП ТК ол чөвүлел хуралдың кылган түүнелдерин болгаш берген сүмелерин бүрүү-биле түүлдүгзүүп көрген деп, «Унэн» солун бижээн. Ол чөвүлел хуралга хүлээп алдынган документилер, гитлержи фашизмни болгаш милитаристиг Японияны тиилээнниң 30 чылы-биле, Варшава Керээзиниң организациязының 20 чылы-биле, коммунистиг болгаш ажылчын партиаларның эзлчеглиг съездилери-биле холбаштыр акыдуңма партияларның дүүштүрген ажыл-чорудулгазының база ажылдап кылган хемчеглериниң кол угланыышкыннары МАРП-ның идеологтуг ажылының болгаш даштыкы политика талазы-биле пропагандазының үндезини болур дээрзин доктаалда чугаалаан.

Июнь — 15 Советтерге соңгулдалар хүну

ОКРУГ КОМИССИЯЛАРЫНГА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле соңгулда округтарының составынга ажылчы чоннар коллективтериниң, организацияларының болгаш ниитилелдериниң төлөөлекчилерин депшидери бистин республиканың чер-черлеринде эгелээн.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Кызыл хоорайның соңгулда округтарының составынга ажылчы чоннарның төлөөлерин депшидери организастыг болгаш бедик көдүрлүүшкүнүг чоруп турар.

Республиканың дээди органнарынга соңгулда талазы-биле Кызылда школаның № 1 соңгулда округунуң составынга башкы училищениң башкызы В. Ф. Староверованы ол училищениң коммунистиг организациязындан бир үн-биле депшиткен. Заводтуң № 19 соңгулда округунуң составынга республиканың Клюфикация эргелелиниң кол инженери С. О. Наксыларды ол коллективтиң ниити хуралындан депшиткен. Социал-хандырылга министерствозунуң ажылдакчылары Октябрьскаяның № 10 соңгулда округунуң составынга боттарының төлөөлекчизи кылдыр эксперт-эмчи Г. С. Гаврилованы санаалдаан.

Тыва коммунэнергонуң коллективиниге депшиднилге хуралы организастыг эрткен. Ол будүүрүлгениң экономизи Н. М. Агаповады Мурнуу-Чөөн № 5 соңгулда округунуң составынга коллективте профэвилел организациязының мурнундан бир эп-сеткил-биле депшиткен. «Кызыл тудуг» эргелелиниң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары ниити хуралында чымлгаш, Тыва АССР-ге соңгулда талазы-биле Тудугнуң № 11 соңгулда округунуң составынга эргелелдиң дашчызы В. А. Галайкону боттарының төлөөлекчизи кылдыр депшиткеннер.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле округтарның соңгулда комиссияларының составынга төлөөлекчилер депшидери Кызыл хоорайда болгаш районнарда үргүлчүлеп турар.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ РАЙОННУҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Соңгулда комиссиязының даргазы Чындай Мамың-оолович **МОҢГУШ** — районнуң коммунистиг организациязындан.

Соңгулда комиссиязының даргазының ораалакчызы Павел Васильевич **ФАЛАЛЕЕВ** — Чадаана АТБ-зинин ажылчыннарындан, техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Соңгулда комиссиязының секретары Дмитрий Дамбаевич **ТАСПАЯК** — «Сүт-Хөл» совхозтуң коммунистиг организациязындан.

Соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Маны Байлаңовна **ДОЛААН** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыннарындан, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериндеи болгаш албан-хаакчыларындан;

Клара Чүлдүмовна **МОҢГУШ** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыннарындан, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериндеи болгаш албан-хаакчыларындан;

Мария Андреевна **МОҢГУШ** — Бажың-Алаак ортумак школаның башкыларындан болгаш техниктиг ажылдакчыларындан;

Анай Сүсүгбеевна **ОНДАР** — Ленин аттыг колхозтуң колхозчуларындан;

Доруг-оол Очур-оолович **СААЯ** — Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң район организациязындан;

Довук-оол Айжыевич **ХОВАЛЫГ** — районнуң «Сельхозтехника» каттыжышкынының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

* * *

1975 чылдың апрель 6-да үнген № 81 «Шын» солунда «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының он бешки чыыжының Кызыл хоорай болгаш районнар Советтеринге соңгулдалар талазы-биле Кызыл хоорайның, районнарның соңгулда комиссияларының составын бадылаар дугайында» Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыынга Ажылчы чоннар депутаттарының Чөөн-Хемчик район Совединге соңгулда талазы-биле районнуң соңгулда комиссиязының составы редакциянның буруузу-биле кирбейн барган, ынчангаш номчукчуларның мурнунга редакция буруузун миннип тур.

ДООЗУКЧУ ЧЫЛДА ЧААГАЙ ДҮЖҮТТҮ ӨСТҮРЕР

АГРОНОМНАРНЫҢ ЗОНА ХУРАЛДАРЫНЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИНИҢ ТЫВА АССР-НИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ БҮГҮ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНГА, ТУСКАЙ ЭРТЕМНИГЛЕРИНГЕ КЫЙГЫРЫЫ

Эргим эштер!

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш Бүгү-эвилелдиң социализмиг чарыжынга киришпишаан, республиканың тараажылары часкы хову ажылдарынга белеткелди доозуп турар. Ажыл-агыйлар колдуунда бедик шынарлыг райончуткан сорттуг үрезиннер-биле хандыртынган, тракторларның, көдээ ажыл-агыйның кожуг машиналарының, хову таглаларының септелгези доступ турар. Кывар-чаар материалдарның сөөртүлгези чоруп, мал чеми культураларны, кукурузаны, картофельди, ногааны тарып өстүрер, оларны ажаар звенолар организастаттынып турар.

Ооц-биле чергелештир республикада бар курлавырларны, черни интенсивтиг ажылдап кылырының, көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүткүрүн бедидериниң болгаш малды четчир чем-биле хандырарының аргаларын долуу-биле ажыглавайн турар.

Агротехниканың чурумнарын үреп турарының түүнелинде, сөөлгү чылдарда чамдык ажыл-агыйларның шөлдеринде бок үнүштер көвдээн. Ол ышкаш органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни багай ажыглап, часкы хову ажылдарын чорударының хуусаазын эрттирип, тарылга ээлчештирилгезин шиңгээдип албайн, суггаттыг шөлдерни четпес ажыглап, хаттың хөрзүн үрээр чоруу-биле демиселди кошкадып турар.

1975 чылда республиканың колхоз, совхозтары чер ажылының культуразын бедидериниң база аңаа үндезилээш көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедириниң бүгү арга-курлавырлары бар.

Агаар-бойдустуң байдалы бо чылын-даа нарын болур. Часкы тарылга эгелээр мурнунда хөрзүнге өл-шык шоолуг эвес болур. Ынчалза-даа эки дүжүттү өстүрүп ап болур. Беш чылдың доозукчу чылында алган хүлээлгелерни күүседири— агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдарындан хамаарышпас ужурлуг. Агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдарынга удур организастыг хөделип, часкы хову ажылдарын эң кыска хуусаада чорудуп, машина-трактор парыгының бүдүрүкчүүр ажылдаарын чедип алыры эргежок чугула. Бистер, хуралдың киржикчилери, эртемниң чеднишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы бүдүрүлгеге шиңгээдип алырынче көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының бедик дүжүдүн өстүрериннче, техниканы ажыглаарынга, черни ажылдап кылырынга бедик көргүзүглерни чедип алырынче бүгү колхозчуларны, совхозтар ажылчыннарын, республиканың көдээ ажыл-агыйының специалистерин кыйгырып тур бис.

Тываның көдээ ажыл-агыйының ажылчыннарын 1975 чылда бир гектардан 11,5 центнер, а суггаттыг шөлдерден—13,5 центнер тарааны, 100 центнер картофельди, 120 центнер ногааны, кукурузаны 160 центнер ногаан массазын ажаан алыр, 294 муң тонна тарааны, 18 муң тонна картофельди, 9 муң тонна ногааны бүдүрер хүлээлгелиг. Республика күрүнеге 120 муң тонна тарааны садар, ол болза, улус ажыл-агый планында көрдүнгениниң 35 муң тонна хөй. 1975 чылдың дүжүдүн алыр шөлдерге 270 муң тонна органиктиг, 15 муң тонна минералдыг чемишчидилгени төгер.

Бо хүлээлгелерни күүседир сорулга-биле бистер, хуралдың киржикчилери, дараазында хемчеглерни чорударын төлевилеливис:

Хөрзүнге өл-шыхты арттырар сорулга-биле чайын болгаш күзүн аңдарган черлериң часкы илиртээшкинин чогуур үеэинде, 4—5 хонук иштинде, чорудар бис. Часкы хову ажылдарының баштайгы хүннеринде чаңгыс гектар-даа чер болбаазыраттынмайн артып калбас ужурлуг.

Үнүштерниң биологтуг негелделерин барымдаалап тургаш, культураларны болгаш сорттарны участок бүрүзүнге шын хуваар. Тарылга ээлчештирилгезин шиңгээдип алыр талазы-биле практиктиг хемчеглерни алыр бис.

Хөрзүнүг чажылга мурнунда болбаазырадырын, үрезинни чажар бетинде үзүктелдирбейн чорудар. Орай чажын тарыыр культуралар шөлдеринге үнүп келген бок үнүштерни үзүткаар ажылдарны чорудар бис. Ол сорулга-биле бүгү участоктарны культивастаар, илиртээр болгаш чашкан соонда дораан каток-биле таптай бастырар. Хөрзүнүң шыгын камналгалыг чарыгдаар сорулга-биле хөрзүнүг диштиг катоктар-биле чажылганың мурнунда болгаш чажылга соонда таптай бастырарын калбаа-биле ажыглаар.

Хаттан үрелген участоктарга хөрзүнүг болбаазырадырын болгаш чаштырылганы чүгле хөрзүнүг хат үрээринге удур ажыглаар херектелдер-биле чорудар, дилиндектей тарыыр болгаш черни куруктурар тарылга ээлчештирилгезин нептередир, хат үрээн хөрзүнге сиген тарылгазын кылыр.

Чемишчидилгени, бирги ээлчегде, экономика талазы-биле эң-не улуг ажыкты бээр ындыг черлерге — суггаттыг болгаш өл-шыгы хөй участоктарга төгер. Борбаандылаан суперфосфатты чүгле одуургларже чаштырылга-биле кады төгер.

41 муң гектар шөлге өл-шык доктаадырының суггарылгазын болгаш 34 муң гектар шөлге өзүүшкүн суггарылгазын кылыр.

Тараа культураларын тус-тус черлериң болгаш сорттарның эң таарымчалыг хуусаазында 8—10 хонукта чажып доозар. Кызыл-тасты колдуунда-ла хана-карактан азы сырый одуруглай чаштырар бис. Үрезин болгаш участок бүрүзүнгеле гектар санынга онааштыр каш миллион дөс тараа чажарының норма-чижээн доктаадыр бис.

Часкы чер аңдарылгазын 15—20 ажыл хүнүнде чорудар, ону ыяап-ла илиртээр, азы таптай бастырар.

Хову ажылдары эгелээринге чедир үрезиннерни баш удур хораннаар, үрезиннерни урарын механизастаар бис. Механизаторларны ажылдаарының аймыл чок аргаларынга хүн-бүрү өөредир болгаш бүдүрүлге озал-ондаан эвээжедириниң бүгү байдалдарын тургузар бис.

Ажыл-агыйларга учетту экижидер, учет-саналганы үргүлчү хынап, анализтээр болгаш ону ёзугаар эргежок чугула шиитпирлерни дүрген үндүрер бис. Часкы тарылга үезинде социалистиг чарыышты калбартып, ооц нептеренгей болгаш эки үре-түүнездиг болуруун чедип алыр бис. Материалдыг болгаш моральдыг идиг бээриниң аргазын калбаа-биле ажыглаар, ажылды үрей кылыр болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдар чоруктарга удур шиитпирлиг демиселди чарлаар бис. Мурнакчыларның рекордтары бүгү кижилериң норма-чижээ болган турарын чедип алыр. Дагдыныкчыларның шимчээшкинин улам калбартыр.

Тараа болгаш мал чеми культураларының бедик шынарлыг үрезиннерин эргежок чугула хемчээлге өстүрер — 1976 чылдың дүжүдүнүң быжыг үндезинин тургузар дээш часкы хову ажылдарының үезинде үрезин участоктарынче онза кичээнгейин салыр бис.

Хову ажылдары-биле чергелештир мал чеми өстүрер шөлдерин база экижидер бис.

Эштер колхозчулар, совхозтар ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның специалистери, часкы тарылгага чүгле эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чеднишкиннерин ажыглаар чорук биске чеднишкинин хандырып болур. Соңгаарладып болбас айтырыгларны шиитпирлээринге бедик организастыг, медерелдиг сагылга-чурумнуг, шалыпкын чорук бистерден негеттинип турар.

Бистиң мурнувуста улуг болгаш харысаалгалыг сорулгалар туруп турар. Тоску беш чылдың доозукчу чылында бедик дүжүттү өстүрерин чедип алыр дээш боттарывыстың бүгү күжүвүсту болгаш энергиявысты берээлиңер.

Апрель 19—коммунистиг субботник хүну

ҮЛҮҮН КИИРЕРЛЕР

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге турааскаатган коммунистиг субботникке Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң ажыл-ишчилери идепкейлиг киржирлер.

Күш-ажылдың байырлалының хүнүнде кым каяа ажылдаарын, чүү кылырын баш бурунгаар тодаратказы, белеткелди чорудуп турар.

Субботникке ниитизи-биле 400 ажыг кижи киржир. Оларга 8 тракторну, 12 автомашинаны быжыглаар. Ажыл-ишчилер колдуунда одаар болгаш тудуг ыяжы белеткээр, сөөртүр, суур чаагайжыдылгазынга ажылдаар.

Коммунистиг субботниктиң киржикчилери 800 рубльдың ажылын кылыр, ооц беш үүс хирезни тоску беш чылдың фондузунче шилчидип, боттарының үлүүн киирерлер.

Е. АРАКЧАА.

150 кижи үнер

Кызылдың автосептелге заводунда ниитизи-биле 180 хире кижи ажылдап турар. Апрель 19-та болур субботникке олардан 150 кижи киржир.

Ажылчыннарның хөй кезии бүдүрүлгеге ажылдаар, пландан ажыр 2 моторну, бир автомобильди бүрүн септээрин заводтуң ажылчыннары хүлээшген. Ол хүн ниитизи-биле 4 муң хире рубльдың янзы-бүрү ажылдары кылдынар. Оон 400 рубльди беш чыл фондузунче шилчидип деп шиитпирлээн.

Фондуга—700 рубльди

Чадаананың хөмүр-даш разрезиниң дагжылары Ленинчи субботник хүнүнде ийи дакпыр күженишкиниг ажылдаар деп шиитпирлээн. Субботник эрттириниң штабы ол хүн кылыр ажылдарны бүрүнү-биле тодаратказы, кижи бүрүзү каяа ажылдаарын, чүү кылырын билир.

Дагжылар ол хүн 3 муң кубометр ажыг довурак, дашты, хөмүр-даш, кадыңыг кырындан чайладып сөөртүкеш, 435 тонна одаар чүүлдү казып тыыр деп планнап турар. Ол ажылдарның ниити өртек-үнезин 4,6 муң ажыг рубль болур, оон 700 рубль беш чылдың фондузунче шилчиттинер.

(Бистиң корр.).

Венгр партия-чазак төлээлериниң келгени

ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ене Фокка баштаткан ВУР-нуң партия-чазак делегациязы «Хосталган Венгрия, 1945—1975» деп делгелгениң ажыдыышкынынга киржири-биле апрель 7-де Москвада чедип келген.

ВУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктарын аскан Внуково аэродромунга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, албанның өске-даа кижилери делегацияны уткаан.

(СЭТА).

Дөң-терезинчилер субботникте

Барыын-Хемчик районда «Дөң-Терезин» совхозтуң ажыл-ишчилери апрель 19-та болур ленинчи коммунистиг субботникке идепкейлиг киржир дээш, баш удур белеткенип, ол хүн кылыр ажылдарын планнап алган.

Субботник хүнүнде 248 кижи, 17 автомашина, 15 трактор янзы-бүрү участоктарга ажылдаар. Ол үеде часкы хову ажылдары эгелей берген турарын барымдаалаан, 35 кижини 50 гектар черни суггарар кылдыр, 4 трактор 30 гектар черни чарар, 3 кижи 20 тонна үрезинни чажарынга белеп кылдыр арыглаар болгаш хораннаар кылдыр планнаан.

Ол ышкаш күш-ажылдың байырлалының хүнүнде элээн хөй кижи чаагайжыдылгага, мал кажааларын келир чылга белеткээринге, 16 кижи чоон курлуг чадагай кажааны тударынга, 12 кижи 32 кубометр ыяшты белеткээринге киржири база көрдүнген.

Совхозтуң ажыл-ишчилериниң Кызыл субботникте ажылдаан акшазындан 650 рубльди тоску беш чылдың фондузунче шилчидери көрдүнген.

Я. ДОРЖУ,
«Дөң-Терезин» совхозтуң директору.

Шык базырыышкыны эгелээн

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң чамдык ажыл-агыйлары тараа тарыыр шөлдериниң шыгын базырып киринкен.

«Тыва» совхозтуң Хылдыг-Үзүк ховузунда трактористер Валерий Сат, Николай Ондар оларның башкарган агрегаттары шык базырыышкынын районда бир дугаарында эгелээн. Олар баштайгы хүннерде 300 ажыг гектар черни илиртээн.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг, Чыргакы салбырлары, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Большевик» совхозтар шык базырыышкынынче эгелеп кирген.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг салбырында Монгуш Санаага удурткан 17 кижи суггарылга бугазының дөзүн септеп, ону аштап турар.

М. СЕВЕН.

1. АК-ДОВУРАК: ийиги ээлчег—Бүгү-эвилелдиң тудуу

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң бирги участогунуң ажыл-ишчилери Ак-Довуракта комбинаттың ийиги ээлчээниң ажыглалга киирер комплекизинде улуг хемчээлдиг ажылдарны мартта кылган.

«Сибирь стальконструкция» участогунуң эптекчилериниг № 7 дамчыдыг чүдүрүлге белдарын, № 10 галереяның дөжээн салып дужааган. Ам ында демир-бетон кылыглар болгаш металл конструкциялар эптелгези эгелээн. Эрткен неделяда участоктуң коллективи «Сибирьтехмонтажтың» эптекчилериниг ийиги ээлчегниң бус магистралының чер кырында 600 погон метр ийиги хоорза шойүүн дужааган, чаа арыглал фабриказының хандырылга корпузунуң дөжээн салып дооскан.

Тудугжуларның мурнунда ам-даа хөй хемчээлдиг ажылдар онаажын турар. Олар эптекчилерге бус магистралының чер кырында шойүүнге немей 800 погон метрни чедир кылыр болгаш чер иштинге 400 погон метр кезиин шөер. Бо бүгү кыладынган соонда Сибирьтехмонтажка» дужаар сорулга салдынган.

Бригадир, ленинчи юбилей медалының эдилекчизи, коммунист Виктор Савылга удурткан 17 кижилиг бригада бо хүннерде ажыглалга киирер ийиги ээлчегниң амыдырал хандырылга корпузунуң тудуунда болгаш бус магистралының шолуун дескилеп, чер кырынга салыр хоорзаларның бетон дөжээн кудуп турар. Олар ам хандырылга корпузунуң дөжээн салып доосканнар.

Бригадада Д. Шагдыр, С. Сендажы, Д. Чензекмаа хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар. Ол ышкаш Владимир Лаптевке удурткан «Сибирьтехмонтаж» участогунуң бус магистралының каңнакчылары болгаш эптекчилери социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар, олар хоорзаларны каңнаар ажылдарын дооскаш ам шөеринче киринкен. Ында слесарь В. Збитнев, автокран башкарыкчызы, хоочунларның бирээзи С. Леснов эки ажылдап, марттың бүдүрүлге даалгазын күүсеткен.

ЧУРУКТА: (үстүнден куду) арыглал фабриказының мурнакчызы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Иргит Кызыл-оол, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, машинист Анна Ооржак, (аданда чурукта) В. Лаптевтиң бригадазы чылыдылга хоорзаларын эптеп турары. (Соолгу чурукта) бригадир В. Савыл-биле тудугжу Д. Шагдыр.

(Уланчызы 2-ги арында).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Бо чылын май айның баштайгы чартыында ажылдавас чеди хүн, ооц иштинде майның 1,2 болгаш 9-та байырлал, а майның 3, 4, 10 болгаш 11-де — дыштанар хүннер таваржып турарын барымдаалааш, ажыл хүннерин долузу-биле ажыглаар база улус ажыл-агый планын чеднишкиниг күүседир сорулга-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1975 чылдың майның 4 болгаш 11-ни ажыл хүннери кылдыр доктааткан.

Майның 4 болгаш 11 дыштанылга хүннерин ажыглаваан ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга ук хүннерни оларның чыл санында алыр шөлөөзинге каткаш, шөлөө хүннериниң корум-чуруму-биле төлөөр.

Даштыкы информациялар

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хостаарының улусчу чепсектиг күштери Сайгон армиязының Сайгондан 60 километр соңгу талада транспорт аргыжылгазының чугула белдири болгаш шериг базазы Тентхань хоорайны алган.

Мурнуу Вьетнамның хосталган девискээрлериниң чер болганда революстуг эрге-чагырга органнары тургустунуп турар. Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаа ол девискээрлерге амыдыралды эң шалыпкын чогумчудар хемчеглерин алыр деп айыткан калбак программаны чарлап үндүргеп.

Хүзде, Данангта болгаш өске-даа хоорайларда үлетпүр будүрүлгелери катап ажылдап эгелеп турар. Ортаа шаттарның хоорай, суурларының чүс-чүс муң чурттакчыларын эрик кавызы хоорайларже дескен Сайгон шериглер сүрүп алгаш барган. Ам ол чурттакчылар чер-чуртунче чаңып кээп турар.

Данангтың улусчу-революстуг хоорай комитеди чырыышкын ажылдакчыларыбиле болгаш ол черниң университединиң башкылары-биле ужуражыышкын эрттирерин организастаан. Аңаа муң-муң кижи киришкен. Олар эрге-чагырга органнарынга бүрүн бүзүреп турарын болгаш чаа амыдыралды тургузарынга боттарының үлүг-хуузун киирериниге беленип илергейлээн.

Сайгонуң дээди чагырыкчы дүжүметтериниң аразында девидээшкин болгаш сандараашкын күштелип турар. Католик шажынчылар общиназының удуртукчулары Тхиеуның эрге-дужаалдан доп-дораан чайлап бээрин негээн. Ол община 2 миллион хире кижилиг. Кудумчуларга кижилер мөөнчежи берзе-ле, эрге-чагырга черлери оларны боолап турар деп дужаал үндүрүп, каан турбуже, чазакка удурланган чыскаалдар болуру хоорайза түлүктеп турар. Езу-чурум аңаа харыы кылдыр дерзин хемчеглер алырын күштелдирип турар. Тхиеуга удур база бир сүлчээ турганы илереп үнген деп чарлаан. Дээди дужаалдыг каш-даа офицер, дүжүметтер, олар-биле катай «президентинге» чөвүлекчи турган дүжүмет база туттуруп хорудаткан.

Тхиеуның өг-бүлезин Мурнуу Вьетнамдан дезип чоруй барган деп, даштыкы чурттарның корреспондентилери дыңнаткан.

ВАШИНГТОН. АКШ-ның президентизи Дж. Форд Мурнуу Вьетнамда байдалдың болгаш Мурнуу-Чөөн Азияда америк политиканың дугайында Сан-Диего хоорайга (Калифорния штат) болган парлалга конференциязынга чүве чугаалаан.

Тхиеу вьетнам чепсектиг күштериниң контрольдап турганы девискээрлерден шериглерин дестирип үндүрер дугайында шериг талазы-биле чаасхан шиитпир үндүрген. Ооц ол шиитпири «организас талазы-биле канчаар-даа аажок улуг будалыышкынга чедирер, үй-балай уржуктарлыг болган» деп, Дж. Форд миннин чугаалаан.

Ындыг-даа бол АКШ-тын чазаа Тхиеуның ёзу-чурумун деткин болур хамык чүвени кылыр деп, ол демдеглээн.

Мээн бүгү күженишкиннерим Мурнуу Вьетнамда болгаш Камбоджада амгы ёзу-чурумнарны дүжүртпезинче угланган деп, Дж. Форд демдеглээн.

Соңгулдадан соңгулдага чедир

СОҢГУЛДАЛАРГА УТКУШТУР

Б. Ш. ДОЛЧАҢМАА,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы

«РСФСР-ниң Дээди Соведиге болгаш РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының край, область, округ, район, хоорай, кодээ болгаш суур Советтериге соңгулдалар чорудар дугайында» Россия Федерациязының Дээди Совединиң Президиумунуң база «Тыва АССР-ниң Дээди Соведиге болгаш Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай, кодээ болгаш суур Советтериге соңгулдалар чорудар дугайында» бистин республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктары чоокта чаа үнгүлээн. Соңгулдаларны 1975 чылдың июнь 15-те, воскресеньеде чорударын доктаатка.

СОҢГУЛДАЛАРГА БЕЛЕТКЕЛДЕР бистин республикада өске бүгү черлерде дег эгелээн. Ол белеткелдер болза СЭКП-ниң XXIV съездизиниң болгаш партия ТК-ның оон дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырарына чедип алдыган чедишкиннериниң. СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыының. Ада-чүрттүң Улуг дайынына Тиилелгениң 30 чылының дугайында болгаш Россияга 1905—1907 чылдарда революцияның 70 чылының дугайында партия Төп Комитединиң доктаалдарының болдурганы ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы белик кодурлүшкүнүнүң байдалында чорув турар. Пролетар диктатуразының күрүне хевири болгаш Совет эрге-чагырганың үндезини кылдыр В. И. Ленинниң өттүр көргенин баштайгы Советтер чогумна бирги орус революциядан төрүттүнген болгай.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыында чугаалаары болза: «Массалар ортузунга ажылды үргүлчү эжиждиринче социалистиг чарышты организастаарын, ажыл-агайны удуртурунуң аргаларын сайыраңгайжыдарынче, күлээнген ажылынга бүгү ажылдакчыларның харыысалгазын бедидеринче СЭКП Төп Комители партия, совет, ажыл-агай, профэвилел, комсомол организацияларын кыйгырып тур. Ажыл-агай болгаш күрүне аппарадының бүгү звеноларына ажылдаарының ленинчи угланыышкының шудургу бадыткан нерелерин, кызыы эрге-ажык, чер-чүрт хараат болгаш харыысалга чок чорукка удур шиитпирлиг демисежир, шүгүмүлел биле бот-шүгүмчүлелди калбартыр, четпестерни дидим ялередир, чедишкиниг ажылдаарына доктарлыг бүгү шаптыктарны чайладыр херек». Үстүнде үүл-биле төрелдешкек утка СЭКП ТК-ның «Партияның Тамбов область организациязында шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң байдалының дугайында» ниити партийжи ужур-дузалыг доктаалында база бар.

ТӨП КОМИТЕТТИҢ КЫЙГЫРЫҢ бүгү совет улусту коммунистиг тургузуушкунга, доозукчу чылдың болгаш беш чылдың ниити онаалдаларын чедишкиниг күүседиринге чаа-чаа маадырлыг чоруктарже сорук кирип турар.

Россия Федерациязының база Тыва АССР-ниң дээди органнарында болгаш ажылчы чоннар депутаттарының черчер Советтеринге амгы соңгулдалар чурттуң амыдыралында политиктиг чугула болуушкун.

Коммунистиг партия, ленинчи чагыгларны удуртулга болдурбуттаан, күрүненин эрге-чагырга органнарын бижыглаарынче болгаш сайыраңгайжыдарынче, коммунистиг тургузуушкунга оларның ролюн бедидеринче могаг чок сагыш салып турар. СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев «Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң 50 чыл оюнуң дугайында» илеткелинге мынча дээн: «Күрүне тургузуун социалистиг демократияны сайыраңгайжылап талазы-биле улуг ажылды кылыр ужурлуг бис, эштер. Ол ажылдың кол угланыышкынаарын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Резолюциязында айыткан. Ол дээрге—эргелеп-башкарарынга массаларның улам идепкейлиг киржири, ниитилел амыдыралын удуртур талазы-биле бодунуң хөй талалыг эрге-хүлээлгелерин Советтериң улам долу боттандырары; толээлээн черлеринге күүседикчи органнарның отчёттуг болурунуң принцивин амыдыралга хажык чок боттандырары; социалистиг хоойлу-дүрүмнү улам быжыглаары; улусчу контрольдуң ажылын эжиждери-дир».

СЭКП-НИҢ XXIV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН күүсетпишаан, күрүненин эрге-чагырга органнарының бүгү чадаларының ролюн болгаш ат-алдарын улам бедидер талазы-биле, ажылагай болгаш культура тургузуушкунунуң чорудулгаларынга, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай чоруун бедидерининг планнарын боттандырарынга оларның эргелерин болгаш аргаларын калбартыр талазы-биле чугула хемчеглерни партия ап чоруткан. Депутаттарның эрге-хүлээлгелериниң дугайында Хоойлуну хүлээп алганы болгаш күүседин эгелээни депутаттарның соңгукчулар ортузунга ажылдаар, соңгукчуларының чагыгларын улам ажыктыг күүседир аргазын дыка бедиткен.

«Эрткен дөрт чылдарның политиктиг кол түңнели болза, бүгү улус ажыл-агайының ниитизи-биле шапкын хөгжүүрүн хандырганы, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынга буруңгаар улуг базымнарның кылдынганы ол болган... Совет кижилер СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажыллап кылганы социал-экономиктиг программаның үре-түңнелдерин боттуу-биле көрүп турар»—деп, СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыында демдеглеп турар.

ҮСТҮНДЕ ДЕМДЕГЛЭЭН ЧҮҮЛ Тыва АССР-ниң амыдыралындан база тода бадыткаттынып турар. Республиканың үлетпүрүнүң ниити продукциязының хемчээли 1971—1974 чылдарда 41,7 хууга өскен. Беш чылдың дөрт чылдарында кодээ ажыл-агайның ниити продукциязы 324 млн. 900 мун рубль болган, тарылга шолу 9,9 хууга улгаткан. Совхозтар болгаш колхозтар кодээ ажыл-агай продукциязын күрүнеге садарының даалгаларын күүсеткен. 316,7 мун дөрбелчин метр чуртталга шолуг ажыглаага киргген. Республиканың чурттакчы чоннуң акшаа орулгазы 28,5 хуу, а үүрмектеп садар баразан саарылгазы 29,1 хуу, чоңга амыдырал ачы-дузазы чедиреги 1,5 катаптан ажыг өскен. Школаларның, кадык камгалал болгаш культура албан черлериниң ажылы болгаш материалдыг баазалары боттуу-биле эжижээн. Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының 1974 чылда тиилекчилеринге Кызыл хоорай, «Тыва даг-дүгү» комбинат, «Кызыл тараачын» совхоз, а Бүгү-россий социалистиг чарыштың тиилекчилеринге Ак-Довурак хоорай, Бии-Хем район болган өскелер-даа киргилээн.

БО БОЛГАШ ӨСКЕ-ДАА ӨӨРҮНЧҮГ ЧЕДИИШКИННЕР болза, партияның болгаш чазактың, акы-дуңма улустарның бүгү талалыг дузазының, республиканың ажылчы чоннарының кызымак күш-ажылының, партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының чорудуп келген организакчы болгаш идей-кижизиңдилеглиг ажылының түңнели болурдур.

Партияның область организациязынга удуртурган республиканың Советтериниң хөй талалыг бүгү ажыл-чорудулгалары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарын хандырарынче угланган, Советтер боттарының сессияларынга күүсекчи болгаш джыл-агай органнарының улус ажыл-агай планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче, хоорайларны болгаш суурларны чаагайжыдарынче, чоннуң амыдырал хандырылгазын эжиждеринче угланган чугула сорулгаларын тодарадып келген.

Чер-чериң элээн хөй Советтери, оларның иштинде Каа-Хем болгаш Бии-Хем район, Кызыл болгаш Ак-Довурак хоорай, Бай-Даг болгаш Балгазын кодээ Советтер организас-массалыг ажылдарын эжиждип, ажыл-агай, культура тургузуушкунунуң тодаргай сорулгаларын шиитпирлээри-биле оон сырый харылзаалыг болуруун чедип алган. Советтериниң амгы чымжының дургузукда хөй-хөй депутаттар күрүне ажыл-чорудулгазының үнелиг дуржулгазы биле алган, депутат күлээлгезин эки күүседирни бүдүрүлгеге шалыпчы ажыл-биле чедишкиниг дүүштүрүп келген. Ыныгларының аразында РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады, чолаачылар бригадири турган В. Н. Мякишевти онаалап демдеглен болур. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң хөй депутаттары, чижээ, С. С. Тамдын-оол, М. Д. Чола, С. Б. Сандан, А. Х. Содунам болгаш өскелер-даа Дээди Советтиң, оон Президиумунуң болгаш доктаамал комиссияларының ажылынга идепкейлиг киржип, боттарының соңгукчулары-биле үргүлчү харылзажып, хүлээп алдынган шиитпирлерин болгаш соңгукчуларының чагыгларының күүседизи организастап келген болгаш хөй-ниитиниң база бүдүрүлгенин эрге-ажыы дээш өскелерге үлегер-чижек болуп келгеннер.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИ депутаттарының эрге-хүлээлгезинин дугайында Хоойлуну республикада күүседип турары, аныяктарның бүгү-ниити ортумак өредилгезинче шилчилгени доозар дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпириниң күүседези, күш-культура болгаш спорттуң байдалы болгаш ону улам хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайы дээш өске-даа чугула айтырыгларны чугаалажып көрген. Хүлээп алдынган доктаалдарының күүселдезин депутаттарны болгаш доктаамал комиссияларны дамчыштыр контрольдап, республиканың хоойдуларынга өскерилгелерин болгаш немеледелерни киирип келген.

В. И. Ленинниң күзеп чорааны ёзулуг улусчу эрге-чагырга бистин чуртувуста чедип алдынган. Советтериниң бүгү улусчу ат-алдары оларның депутаттарының составындан-на тодаргай илереп турар. Чер-чер Советтериниң 1973 чылда соңгуткан депутаттарының 67,3 хуузу ажылчыннар болгаш колхозчудар. Депутаттарының аразында бистин интеллигенциязыстың, бүгү совет нацияларының төлээлекчилери бар. Тываның чер-чер Советтериниң 3248 депутаттарының 1451-и ажылчыннар, 601-и колхозчулар.

СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тодаратканы 1975 чылдың улуг планнарында социалистиг экономиканы, культураны улам хөгжүдеринче, улустуң амыдырал деңнелиг белдеринче, бистин Төрээн чуртувустуң күчүзүн быжыглаарынче партияның болгаш чазактың угланыышкыны база бир чаа илерээшкинни тыпкан.

2. АК-ДОВУРАК

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү арыглаар фабриказының коллективи тоску беш чылдың доозукчу чылын күш-ажылчы чедишкиннериг доозар дээш калбарган социалистиг чарышка киришкеш, кварталдың соолгу айы—марттың планын 106 хуу, бараанның продукциязының — 100,3 хуу күүсеткен, пландан ажыр 326 тонна сорттуг даг-дүгүн бүдүрген.

Цехтер аразында социалистиг чарыштың мурнуку одуруунга Михаил Иванович Максимовтуң коллективи чыл эгезинден бээр тиилекчи болуп январь, февральда бирги черге чорүп келген. Марттың түңнели-биле бо цех мурнакчы чорүүн база катап бадыткап, 100 тонна даг-дүгүн пландан ажыр бүдүрген. Машинистер Т. Монгуш, С. Сарыг-оол, К. Курышова болгаш Е. Захаренко сорттуг даг-дүгү үүрмектээриниң технологиязын эки шиңгээдип ап, бедик темпилиг ажылдап турар.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг эдилекчизи Надежда Ильинаның бригадазы арыглаан даг-дүгүн савалап турар. Бо бригада эрткен тодарадыкчы чылда бүдүрүлге коргүзүглери-биле эки ажылдаап мактаткан. Доозукчу чылдың эрткен үш айларында буруңгаар базымны кылып, планнаг даалгазын ажыр күүсеткен.

Арыглал фабриказының машинизи Анна Биче-ооловна Ооржак «Тыва даг-дүгү» комбинат тургустунары билек маңаа ажылдап келген. Оон ажыл стажы 12 чыл. Марттың планын беш хонук бурунгаар күүсеткеш, чарыштың тиилекчизи болган. Мурнакчы машинист В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге турасказткан коммунистиг субботникке белеткел ажылдары комбинатта калбарган. «Тыва даг-дүгү тудугнуң» коллективи В. А. Мосоловка удурткан субботник штавын тургускан. Ол тудуг участоктарының ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары-биле сумелешкеш, кылыр ажылдарның хемчээлин база тоску беш чылдың фондузунче шилчидер акша-хөрөңгиниң түңүн тодараткан.

Тудуг эргелелиндеи ниитизи-биле субботникке 470 ажылчын, албан-хаакчылар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар киржир. Олар 8,4 мун рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылыр, а беш чылдың фондузунга 1175 рубльди шилчидип бээр.

Арыглал фабриказы тодарадыкчы чылда 65 мун тонна сорттуг даг-дүгүн бүдүрер болгаш пландан ажыр 1300 тонна продукцияны бээрин социалистиг чарышта көргеш. Планнаг даалганы күүседир дээш цехтер, бригадалар аразында социалистиг чарыш калбарган.

ЧУРУКТА: эмчет лаборантызы Галина Мухордова (оң талазында) марттың планын чедишкиниг күүсеткенин өөрүнге чугаалап берип турары. (Соолгу чурукта): арыглаан даг-дүгүн аътканары-биле машиналарда чүдүрүп турары.

(Уланчызы 3-кү арында).

ДААЛГАДАН АЖЫР

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының бүдүрүлгелери тоску беш чылдың планнаг даалгаларын күүседиринге төлептиг үлүүн киирип турарлар. Чижээ, Тожуда Ырбанның болгаш Чербиде ыяш белеткээр пунктулары бо чылдың бирги кварталының планнарын ажыр күүсеткен. Мурнунда хожудан турган бажың иштиниң эт-херекселлерин кылыр цехтиг ажыл-ишчилери база бирги кварталдың планын ажыр боттандырган. Бо цех бирги кварталда 110 мун рубльдиг продукциязын кылырын 120 мун 700 рубль чедирипкен. Пландан ажыр чээрби сес мун рубльдиг продукциязын сайгарган.

Тудуг материалдарын белеткээр участоктарның, цехтериниң ажылының өскүзүнинин ачызында Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйы продукция сайгарарының квартал планын 100,6 хуу, бараанның продукция бүдүрерин 105,8 хуу чедирген.

Тудуг мяжын сөөртүрү болгаш ону белеткээриниң квартал даалгалары база пландан ашкан. Чылдың үш айында 65 мун кубометр тудуг ыяжын сөөртүп ужурлуг турда, бүдүрүлгениң ажыл-ишчилери 564 кубометрни пландан ажыр сөөрткен.

Н. КУЛАКОВА.

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының улуг экономизи.

АРБЫН ДҮЖҮТ АЛЫРЫ — АГРОНОМНАРЫҢ СОРУЛГАЗЫ

Кызылга болгаш Чадаанга районнарының агрономнарының хуралдары болуп эрткен. Анза «Скотопром» трестиң, суттарылга системаларының эргелелдериниң, мелиорация болгаш сут ажыл-агыйының төлээлекчилери база киришкен. Ук хуралларга илеткелди Тыва АССР-ниң кодээ ажыл-агай министриниң оралакчызы В. С. Борисов кылган.

СЭКП ТК-ның март (1965 ч) Пленумунга чугаалашкан партияның аграр политиказын амыдыралга боттандырар талазы-биле республиканың ажыл-ишчилери тоску беш чылдың планнаг онаалдаларын күүседиринге чамдык эки көргүзүглерни чедип алганын демдеглээш, илеткелчи чер ажылының культуразын бедидер дээш колхоз, совхозтарның канчаар ажылдап турарынга доктаган.

Ниити продукция бүдүрерининг чылда ортумак хемчээли амгы беш чылдың дөрт чылында оон мурнуңгы дөрт чыл-биле дениээргe 5,2 хуу, оон иштинде дүк бүдүрүлгези 8,7, эштин—3,7, сүтгүү—6,7 хуу өскен.

Эрткен чылын ажыл-агыйлар тараа культураларының 98 хуузун чогуур кондициязынга чедир арыглаан, чашкан. Оон иштинде бирги болгаш ийиги классын үрезини 60 хуу болган. 1974 чылда хоову-шөлдерге 180 мун тонна органиктиг, 15 мун тонна минералдыг чемишчидилгелерни төккен. Тарылга шөлдериниң структуразын улам болбаазыраткан. Тараа болгаш мал чеми культураларының шөлүн калбарткан, 3743 центнер суттаттыг шөлдерни ажыглалга киргген.

Илеткелчи кол кичээнгейни четпес ажылларже угландырган. Ылаңгыя чер ажылында чедир ыыдынмаан түүлдер хөй. Тараа культураларының дүжүткүрү районнарда, колхозтарда, совхозтарда, ол ышкаш бригадаларда безин чаңгыс эй эвес. Чижээ, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз биле «Коммунизмниң херели» колхозтуң тараа шөлдери кожа турар. Оларның хөрзүнүнүн болгаш агаар-бойдузунуң бэйдалы дөмей. Чер ажылының культуразын бедидер дээш ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз бүдүн комплекстиг хемчеглерни чоруткан. Ыында дилиидектер азыы-биле тарыыр системаны шиңгээдип алган. Чамдык дилиидектерни чалгын чок андазын-биле чарып турар. Органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни план ёзугаар төп, үрезинни чогуур үезинде белик шыныарлыг ыыраган ап келген. Оон түңнелинде эрткен агаар-бойдузу таарымча чок чылда безин гектар бүрүзүнден 5,8 центнер дүжүттүг өстүрүп алган. А «Коммунизмниң херели» колхоз чүгле 1,2, Тока аттыг совхоз—3,3 центнерни бир гектардан алган. Тараның эки дүжүдүн «Кызыл тараачын», «Алдан-Маадыр» совхозтар, «Искра» колхоз өстүрген.

Тарылга эзлчештирилгезинин ажыктыын республиканың колхоз, совхозтарының хөй чылда чорудун келген дуржулгазы бадыткаан. «Тиилелге», «Бурунгаар», «Кызыл тараачын», «Саян», «Көк-Тей» совхозтар, «Хадын» колхоз чылдың тарыыр шөлдерге бодаарга, тарылга эзлчештирилгелиг шөлдерден 3—5 центнер хөй дүжүттү бир гектарга онаштыр ажаап ап турар. Ынчалза-даа дыка хөй ажыл-агыйлар тарылга эзлчештирилгевин шиңгээдип алырынче сагыш салбайн келген. Байдал ындыг турда райкүүскомнарның кодээ ажыл-агый эргелелдериниң агрономнары ону контрольдап, холга албаан.

Чамдык ажыл-агыйларның агрономнары тарылга шөлдерин куруктуруп каапкан фактылар бар. Ындыг чижектер Тес-Хем, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Улуг-Хем районнарда илерээн. «Ак-Эрик» колхоз 1800 гектар суттаттыг черни куруктургаш кагган. Ындыг шөлдер «Мурнакчы» колхозта — 360, «Сүт-Хөл» совхозта — 536, «Тес-Хем» совхозта—257 гектар.

Черни мелиорастаар ажылдар сөөлгү чылларда республиканда улам калбарган. Амгы үеде республиканда 63,5 мун гектар суттаттыг чер бар. А эрткен чылын оон 57,4 мун гектарын ажыглаан. Ынчалза-даа суттаттыг черлерни ажыглаар ажылдар республиканда ам-даа куду деңнелде. Оон уламындан суттаттыг шөлдерден безин куду дүжүт ап турар ажыл-агыйлар эвээш эвес. «Барлык», «Тээли» совхозтар суттаттыг черлерден 4,9, «Хемчик» совхоз—5,5, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз—3,3. Тока аттыг совхоз — 2,1, «Найырал» совхоз—1,5 центнер дүжүттү ажаап ап, ындыг черлерни шын суттарбайн, күш-ажылды эки организаставайн турар. Ол ышкаш суттарылганың шынаары багай, бир гектар черни суттарар суг нормазынга четпес, шөлду деңнелинде эвес суттарар таварылгалар кайы хөй. Ол четпестерни часкы, чайгы хову ажылдарының үезинде катаптавас дээш, шудургу ажылдаары чугула.

Тараа болгаш мал чеми культураларның бедик дүжүдүн өстүрүп алырының кол үндезиниринин бирээзи—үрезин ажылын эки-сайзыралдыры болур. Ол болза, үрезиниң сорттарын шын шилин, оон шынарын эжиждип алырыдыр. Үрезин ажылдыг «Саян», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Революцияның чалбыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар тараа культураларының сорттуг үрезиннерни бүдүрер болгаш ону күүнеге садарының планнаг онаалдаларын чылдың-на хөй санныг машина-техниканы ап турар. Олар кодээнин ажыл-ишчилеринге улуг күш болу берген. Ол хирезинде хөй-хөй колхоз, совхозтар техника ажаар, кадагалаар ажылче кончуг кошкак кичээнгей салып турар. Машина-техниканы чорумчалыг ажыглавайн турарындан кодээ ажыл-агый машиналары чогуур нормазын күүсетпейн турар. Бир трактор онаштыр алырга ындыг көргүзүглер «Тес-Хем», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Тиилелге», «Кара-Хаак», «Барлык», «Россия» совхозтарда, «Ак-Эрик», «Чаа оруг», «Мөрен», «Мурнакчы» колхозтарда кончуг чавыс. Техниканың кадагалалы «Чыраа-Бажы», «Тиилелге», «Тес-Хем» совхозтарда, Тес-Хем, Эрзин, Өвүр районнарның колхозтарында, Бай-Тайга, Улуг-Хем районнарның чамдык ажыл-агыйларында багай.

Агрономнарның зона аайы-биле болган хуралдарында сэнал берген эштер, чер ажылының культуразын бедидерде хөрзүнүүн хаттан, суглан үрелир чоруун болдурбазын, тарылга эзлчештирилгезинин ажыктыын, чаңгыс болгаш хөй чылдыг сигеннерни тарыырының чугулазын, машина-техниканың кадагалалын эжиждерин, суттаттыг черлерни төп ажыглаарын, эртем-техниканың кодээ ажыл-агыйга ажыктыын, машина-трактор парыгының ажылын эжиждерин чугаалап, бар четпестерни шүгүмчүлеп, моон соңгаарны сорулгаларны күүселир дээш кызымак ажылдаарын бүзүреткеннер.

Зона хуралдарының ажылынга СЭКП обкомунуң кодээ ажыл-агый килдизинин эргелекчизи М. Е. Абрамов, Тыва АССР-ниң Министрлер Төөгүлелинин Даргазының бирги оралакчызы В. Е. Серяков олар киришкеннер.

Хуралдың киржикчилери делгеренгей доктаалды хүлээп ап, кодээниң ажыл-ишчилеринге кыйгырыгны хүлээп алган.

М. СЕВЕН.
Ш. ДОРЖУ.

АРГА-ДУРЖУЛГАЗЫН СОЛУШКАН

Барыын-Хемчик районнуң партия эге организацияларының секретарларының, партия бөлүктериниң организацияларының болгаш кодээ Советтер күүскомнарының даргаларының, секретарларының каттышкан семинар хуралын чоокта чаа организастап эртирген.

Семинарны СЭКП райкомунуң бирги секретары Ш. П. Кууларр ажыкташ, эрткен үш айларның түңнелдерин болгаш районнуң партия, совет органнарының мурнунда ам турар кол-кол сорулгаларны чугаалаан.

Удавас болур соңгулдага белеткелдер үезинде партийжи организастыг болгаш политмассалыг ажылдарны улам күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында СЭКП райкомунуң секретары С. К. Күжүгет, «Партияның Тамбов область организациязында шүгүмчүлелдин болгаш бот-шүгүмчүлелдин байдалының дугайында» СЭКП Төп комитединиң доктаалынга хамаарыштыр партия организацияларының сорулгаларының дугайында СЭКП райкомунуң организастыг киллизинин эргелекчизи О. Ч. Монгуш, соңгулдага организастыг белеткелдер болгаш оон документациязының дугайында райкүүскомнуң секретары М. С. Хертек олар илеткелдер кылган.

Семинар хуралдың төнчүзүнде партия организацияларының секретарылары кодээ Советтер күүскомнарының даргалары арга-дуржулга солушканнар.

Х. МОҢГУШ.

БАЛЫК ТЫВЫЖЫН КӨВҮДЕДИР

Бирги кварталда Кызылдың балык заводу 126,6 мун рубльдиг ниити продукциязын бүдүрген, ол талазы-биле планнаг онаалдазын 101,2 хуу күүсеткен. Ынчалза-даа ону коллективтиң чедишкини деп санап болбас. Чүге дээрге балык эзди болбаазырадырының натура талазы-биле планы чүгле 70,2 хуу күүсеттинген, 1300 центнериниң орнунга чүгле 940 центнерни бергген. Завод үш айлар дургузунда скумбрия деп балыкты дилекезин турган, ыштап белеткээниинден продукцияның ниити өртээ көвүдей берген.

Болбаазыраткан балык эзди бүдүрериниң планы чедир күүсеттинмээн. Оон кол чылдагааны чиг-эттиг чедишпезинде. Завод бирги кварталда 300 центнер сельдини дузаар турган, 112 центнери, 200 центнер балыкты Тываның хөлдериниң тудар турган, чүгле 9 центнерни туткан.

Қышкы үеде завод колдуунда далай балыктарны (ставрида, скумбрия, сельд) болбаазырадын турар. Ортумаа-биле алырга, кышкы айларда кылган продукциязының 83—85 хуузу далай балыыдан кылдынган. Тывага далай балыын Красноярск, Абакан хоорайлар дамчыштыр Ыракы Чөөн чүктеп сөөртүп эккеп турар. Ындыг ырактан балыкты эккээрн нарын, тускай транспорт негеттинер. Артык чарыглал база үнер.

Ынчангаш Тывага балык тывыжының базазын улгаттырары кончуг чугула. Балык тударын шиңгээдип алыры-биле 24 мун га шөлдүг 63 хөлдерни заводта быжыглаан. Амгы үеге чедир завод ниити шөлү 16 мун га 10 хөлдерде тывышты чорудуп турар. Оларның кол нуруузу Тожу районда: Азас, Шурам-Хөл, Кара-Хөл, Олбук, Кадыш-Хөл, Маны-Хөл, Доруг болгаш оон-даа өске. Оон аңгыда Эрзин районда Төре-Хөл болгаш Улуг-Хемниң уну. Хөлдер чанында балыкчылар хонар 9 бажың-чыгаштар, Азас, Олбук хөлдерде 2 доштуг подвалдар кылдынган. Балыкчылар хеме, четки дээш өске-даа херекселлер-биле долу хандыртынган. Тываның ол тывыштыг черлериниң чылда 2300—2800 центнер чедир балыкты тудуп турар. Балык тывыжын колдуунда чайгы үеде чорудуп турар. Эн-не дүжүттүг хөлдер болур Азастан 1800, Олбуктан 500 центнер чедир балыкты чылда ап турар. Ол хөлдерде доштуг подвалдарга хары угла чүгле 10-10 тонна дустуг балыкты түр шыгжап болур. Чайгы четкилээшкин үезинде хөлдер-биле Тоора-Хем аразынга балык сөөртүр транспорт чедишпезинден, азы агаар бөксиран, самолет ушпайн баарга, балык шыгжаар соолукчу чогундан продукция үрелип турар. Тоора-Хемнин Салдамда хары угла ишкири 1 тонна кирер соолукчу бар, ол дээрге бичии хемчээлдиг сава-дыр.

Заводтуң коллективи чиг-эттиг көвүдеңир хемчеглерни ап турар. Бо чылдың арткан айларында аңчылар, балыкчылар болгаш республиканың хереглекчилер ниитилелдери 40-40 тонна, Анныыр-тывыш ажылагай эргелели 3 тонна балыкты заводка дужаар. Бо чылдан эгелеп Чөөн-Хемчиктиң Сүт-Хөлге, Эрзиниин Төре-Хөлге, Бай-Тайганың Хиндиктиг-Хөлге, балык тывыжын организастаары көрдүнген.

Майның ортаа үезинде заводтуң цехтери чаа туттунган бажынче көжер. Ынчан цехтиң күчүзү 1,5 катап улгадыр: бир хонукта ыштаан балыкты 750 кг, дузаан балыкты — 1500 кг кылып турган болза, чаа цехче көшкенде балыкты ыштаары — 1200 кг, дузаары — 2500 кг чеде бээр. База ол ышкаш Красноярскинин балык үлетпүрүнүң эргелели кыжын дош үттээр 2 өрүмнү, пластиктиг ийи хемени, четки тырттар 2 херексели немей бээр деп аазаан.

Республикада балык үлетпүрүнүң мурнунда шиитпирлеттинмээн чугула айтырыглар ам-даа хөй. Тываның хөлдериге үнелиг балыктарны өстүрери ам-даа оожум чорун турар деп болур. Моол кадыргы, омуль, пелядь дээн ышкаш үнелиг балыктарның үүргенелерни хөлдерге салырга, араатан балыктар көвүдээниинден өзүлде кудулаан. Ол балыктар чүгле Сүт-Хөлде өзүп, көвүдээн. Хөлдер кыдыынга кылымал бичии хөлбектерге балык үүргенелерни алаан улгаттыр (70—80 грамм чедир) өстүрери чугула деп специалистер санап турар.

Н. ООРЖАК.

Чаңгыс хүнде

«Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының коллективиннда көдээ Совет күүскомунуң болгаш профэвилел организациязының деткээнин ёзугаар, школага оттулар ыяшты чыл бүрү чогуур өйүнде белеткеп бээр эки чаңчылдыг апарган. Чоокта болган, бүгү чоннуң киришкени шак ындыг воскресник мурнукузу ышкаш база организастыг эрткен.

Ол хүннүң ажылынга ниитизи-биле 60 хире кижи, 4 трактор, 1 автомашина киришкен. Ажылды эки организастаанындан чаңгыс ол хүн безин 100 ажыг кубометр ыяшты черге белеткээш, школаның чанында бүрүн сөөрткен.

Воскресник үезинде ыяш белеткээринге Чалбар-оол, Сыын-оол, Кара, сөөртүлгеге Үвек, Шагдыр-оол ышкаш бот-идепкейлиг ажылдаан эштерни хөйну адап болур. Октябрь революциязы орденниг эдилекчизи Ондар Ыймажап ол хүн организакчы болган.

М. ДАКПАЙ-ООЛ.

Бай-Тайга район.

Звеноларны четчелээн

«Алдан-Маадыр» совхозтуң тараажылары мурнунда чылдарда тараа культураларындан 24 центнер чедир дүжүттү өстүрүп ап келгеннер. Бо чылын суттаттыг шөлдерни чоп ажыглап турган, эки дүжүттү өстүрерин олар хүлээгеннер. Ам 620 тонна үрезинни культуралар аайы-биле белеткээш, оон шынарын хынадып алган.

Амгы үеде буга дестерин аштап, арыглаар ажыл үргүлчүлеп турар. Суттатчылар звеноларын четчелээн, оларның семинарларын салбырларда эрттирип турар.

Шөлдерде 121 тонна өдекти, 90 ажыг тонна минералдыг чемишчидилгени төккен. Ийи хову турлаанда столоваяның, чунар-бажынның септелгезин чорудуп, белеткеп турар.

О. ХУНА.

СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге, СЭКП ТК-ның партияға, совет улуска Кыйгырыыга, СЭКП ТК-ның Тиилелгениң 30 чылының болгаш Бирги орус революцияның 70 чылының дугайында доктаалдарыга, а ол ышкаш 1975 чылдың планын хуусаа бетинде күүседири болгаш беш чылды чедишкиниг доозары дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чаруштарының дугайында СЭКП ТК-ның, СССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалдарыңа харыы кылдыр Тываның ажылчы чоннары бедик хүлээлгелерин боттарыңа алган. Оларны төлептиг күүседири — күш-ажылчы коллективтер бүрүзүүнүң алдарлыг дерээ болур.

БИСТИҢ РЕСПУБЛИКАНЫҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИ

1975 чылдың баштайгы хүннеринден эгелээш-ле күжениишкиниг, ажыл-ишчи көдүрүлүшкүнүг ажылдап турар деп чугаалаарының барымдаазы бар. Үлетпүр бүдүрүлгелери ийи айларның продукция сайгарарының планын 102,1 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 20 мүң ажыг рубльдиң продукциязын бүдүрген. Өзүлдениң эң бедик темпизин «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, Каа-Хем хөмүр-даш разрезниң, даарамызга комбинадының, автосептелге заводунуң коллективтери болгаш чамдык өске бүдүрүлгелер чедип алган.

Мал кыштагладыышкыны берге байдалда эртип турар болзажок, республиканың малчыннары бергелерин чедишкиниг ажып эртип, чаңгыс-даа баш мал чидирбес дээш, ылаңгыя чаш төл бүрүзү дээш демисежин турар. Ийи ай дургузунда эрткен чылдың бо үеэниден 9 хуу хөй бызаа камгалап алдынган. Бо чылдың март 1-де байдал-биле алырга, республикада хой болгаш өшкү эрткен чылдыңдан 2,6 хуу, теве 11,6 хуу өскен.

Ынчалза-даа чемгерилгениң болгаш ажаалдаңың четпестеринден чамдык районнарда, ылаңгыя Улуг-Хемде, Өвүрде, Мөңгүн-Тайгада, Эрзинде малдың өлүп хораар чоруу улуг болган. Чамдык ажыл-агыйлар мал чемин кадагаларыңа болгаш чарыгдаарыңа ажыл-агыйжы эвес чоруктарны болдурган. Бо бүгү болза хоойлу ёзугаар дүвүрээзинни болдурар болгаш дүрген хемчегларни алырын негеп турар. Кыштаглаашкынны организастыг доозары — республиканың бүгү-ле партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының, хөй-нинти организацияларының дайынчы сорулгазы болур. Оон 1975 чылдың планнарының болгаш хүлээлгелериниң күүселдезиниң хуу-салымы улуу-биле хамаржыр.

АМ БОЛУР СОҢГУЛДАЛАРГА АЛДАР КЫЛДЫР

бистиң республиканың күш-ажылчы бүгү коллективтери улам улуг күжениишкин-биле ажылдаар, социалистиг чаруштуг улам калбартыр, хүн бүрүде боттуг түңнелдерни чедип алыр, мурнунда турар сорулгаларны чедишкиниг шиитпирлээр ужурлуг. «1975 чыл чүгле тоску беш чылдың доозукчу чылы болур эвес...— деп, Молдавияга болган байырлалга Л. И. Брежнев демеглээн. — Бо чыл оон-биле кады чүртүүн улам ыңай хөгжүлдезиниң перспективаларын тодарадыр ужурлуг партияның XXV съездизиниң бүдүүзү болур».

Бистиң чүртүвүс В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүниң бөөр 105 чыл оюнга алдар кылдыр апрель 19-та чаңчыл болган Кызыл субботник эртпиринге белеткеним турар. Субботник эртпирениң республика, хоорай болгаш район штабтары бисте тургустунгулаан болгаш ажылдап турар. Ол алдарлыг ленинчи ажыл хүнүнде чүү кылырын коллектив бүрүзү ылап билген турары чугула. Сорулга болза, кайгамчык күш-ажылчы, эгелээшкин — коммунистиг күш-ажылдың ол байырлалын организастыг, политиктиг бедик деңнелге эрттирери болур.

СОВЕТ УЛУСТУҢ ДЕПШИЛГЕЛИГ БҮГҮ КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕННИҢ амыдыралыңа уттундурбас болуушкун болза, Ада-чүрттүң Улуг дайынынга Тиилелгениң 30 чылы болур. Фашистиг Германияга удур совет улустуң демиселиниң сорук киирикчизи болгаш организакчызы болза, бистиң иниителиивистиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү — ленинчи партия турган. Ол кайгамчык байырлалдың бүдүүзүнде бистер Тываның ажылчы чоннары социалистиг иниитилелдиң мурнунга интернационалчы хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткенин, Кызыл Армияны бызыглаарынга боттарының үлүүн киргенин сактып турар бис. Тыва эки турачылар Кызыл Армия-биле кады тулчуп, бодунуң улуузуубиле Совет Эвилелиниң улустарының аразында ыңайралды боттарының ханы-биле улам бызыглаашар. Тываның Советтериниң амы чыызыны депутаттарында Ада-чүрт дайынының хөй киржикчилери бар дээрзин демеглээн чугула. Олар дээрге Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Намгаевич Чүргүй-оол, аныяктар дагдынакчызы, харылзаачы Мария Григорьевна Мамаева ышкаш өске-даа ындыг кижилер-дир. Тыва улус, Тыва АССР-ниң бүгү ажылчы чоннуң Тиилелге хүүн беш чылдың доостур чылының даалгаларын чедишкиниг күүседири-биле демеглээринче СЭКП ТК-ның кыйгырыынга улус ажыл-агыйының бүгү участокторынга боттуг ажылхеректер-биле харыылаар дээрзин, Тываның соңгукчулары депутаттарга кандидаттарның аразынга фронтуга эрес-дидим тулчуп чораанарны, дайынның кадыг-дошкун чылдарында тылга кызымак ажылдап турганнарны база адаар дээрзин бүзүрелдин-биле чугаалап болур.

КОММУНИСТИГ ТУРГУЗУУШКУНГА ТААРЫМЧАЛЫГ байдалдарны хандырып турар ленинчи даштыкы политика дээш совет улус Коммунистиг партиязынга изин-биле өөрүп четтирип турар. Соңгулдаларга белеткелдериниң болгаш ону эрттирип турарының үезинде совет кижилер төрээн Коммунистиг партиязының иштики болгаш даштыкы политиказын чаңгыс эпсеткил-биле чүүлдүзүүнүң турарын көргүзер-дир.

Соңгулда кампаниязы эгелей берген. РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарының даңзызын парлаалгада чарлаан. РСФСР-ниң Дээди Советинге соңгулда талазы-биле бистиң республиканың девискээринде Кызылдың болгаш Чадаананың соңгулда округтары, Тыва АССР-ниң Дээди Советинге соңгулда талазы-биле 125 округ тургустунган. Чер-чер Советтериниң соңгулда округтарын тургузар ажылды чорудуп турар. Соңгулда комиссияларының составынга ажылчы чоннарның төлөлекчилерин республиканда депшидип эгелей берген.

СОҢГУЛДА КАМПАНИЯЗЫ партия биле улустуң чаңгыс эвинин, Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының бүгү ажылчы чоннарының, оларның аразында Совет Тываның ажылчы чоннарының Коммунистиг партияны, Совет чазакты долгандыр сырый каттыжыышкының күчүүлүг илерели болур, республикавыстың хоорай, суурларының ажыл-ишчиларының политиктиг, күш-ажылчы идепкейниң чаа көдүрлүүшкүүн-биле демеглеттинер. Партия соңгулдаларже, мооң мурнундаазы дег, партия кежигүнү эвестер-биле чаңгыс блок-биле чоруп орар. Партия биле улустуң чаңгыс эви — Төрээн чүртүвүстүң күчүзүнүң, оон бүгү тиилелгелериниң үнер дөзү.

Соңгулдаларны РСФСР-ниң Конституциязына, Соңгулдалар дугайында хоойлуларга ылап дүүштүр эрттирерин хандырарда, массалар ортузунга агитас-массалыг, пропагандисчи, организасто-техниктиг улуг ажылды чорудар ужурлуг. Бүгү соңгулда комиссияларын, соңгулда участокторын болгаш округтарын чогуур өйүнде тургузуп, идепкейлиг ажылдадып эгелээрин, соңгукчулар даңзызын тургузуп, хынаары, соңгулда документилерин белеткээрин, соңгулда участоктарын дериирин эргежок чугула. Депутаттарга кандидаттар депшидери, оларны бүрүткээрин соңгулда Дүрүмүнге бүрүн дүүштүр эрткен турар ужурлуг. Депутаттарга кандидаттарның соңгукчулар-биле ужуражылгаларын организастаары болгаш соңгукчуларның чагыгларын түңнээри улуг кичээнгейни негээр. Советтериң күүскомнары баштайгы хүннерден эгелээш-ле, бүгү соңгулда комиссияларының соксаал чок, шуудан ажылдаарын хандырар, оларга хүн бүрүде дуза чедирер сорулгалыг.

Ол ажылга соңгулда участоктары партия организацияларының чорудар бүгү масса-политиктиг ажылының төвү болган турар ужурлуг. Агитпунктуларга, культура албан черлеринге агитаторлар болгаш пропагандистер СЭКП ТК-ның декабрь (1974 чыл.) Пленумунуң шиитпирлеринде, СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыында болгаш партияның өске-даа документилеринде айыткан сорулгаларны, партияның иштики, даштыкы политиказын ажылчы чоннарга калбаа-биле тайылбырлаар ажылды чорудар сорулгалыг. Тываның болгаш аңы-дуңма өске-даа республикаларның чижектерин барымдаа кылдыр көргүзүп турган. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин, партияның ленинчи национал политиказын, совет соңгулда системазының демократтыг принциптерин амыдыралга боттандырып турарының чаагай түңнелдерин ханы тайылбырлаары чугула. Чүртүвүстүң мурнакчы бүдүрүлге черлериниң чижектерин көргүзүп турган, янгилеп бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедиериниң, улус ажыл-агыйының бүгү участоктарынга ажылдың шынарын экижидериниң эргежок чугулазын, бар курлавырларын удам четче ажыглаарының аргазын тодаргай, бүзүрелдиг тайылбырлап көргүзер керек.

Соңгулда кампаниязының эгези мал кыштагладыышкының доозары, часкы тарыга кампаниязының эгелээри-биле капсырлажып турар. Малдың өлүп хораарын болдурбазы, чаш малды бүрүү-биле камгалап алыры, техниканы чогуур үезинде септеп, үрезин материалын белеткээри, часкы тарылганы агротехниктиг бедик деңнелге эрттирери — республиканың бүгү-ле чер-чер Советтериниң дайынчы сорулгазы боон турар.

СОҢГУЛДАЛАРГА БЕЛЕТКЕЛДИҢ ҮЕЗИНДЕ Советтериниң организас-массалыг ажылының бүгү хевирлерин күштелдирериңе онаа кичээнгей салыр керек. Советтер сессияларын ажыл-керекчи эрттирери, соңгукчулар мурнунга депутаттарның отчеттары, мурнунда бердинген бүгү чагыгларын күүседи, чоннуң эмнелге, ёдыг, культура болгаш коммунал, амыдырал хандырылгазын бүгү хемчег-биле экижидери, өөредилге черлеринге өөредилге чылын организастыг доозары дээш чергелиг бүгү үүлдерин республиканың-даа, чер-чериң-даа совет органнары хол кичээнгейге алыр ужурлуг, Совет Тываның ажылчы чоннарының политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрүүшкүнүн тоску беш чылды чедишкиниг доозары дээш, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңуң боттуг сорулгаларын күүседири дээш социалистиг чарышты улам калбартырынче бүрүн угландырар керек. Бо сорулгага мурнундагы соңгулдалар үезинде соңгулда участоктарынга, чоннуң калбак массаларының ортузунга организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдарның эки дуржулгазын чогаадыкчы ёзу-биле ажыглап, улам калбартыры чугула.

ЛЕНИН БОЛГАШ УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ ОРДЕННЕРЛИГ Совет Тываның ажылчы чоннары, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, соңгулдалар хүнүн доозукчу чылдың даалгаларын болгаш боттарының социалистиг хүдээлгелерин чедишкиниг күүседи-биле төрээн Коммунистиг партияны, Совет чазакты долгандыр боттарының сырый каттышканың база катап бадыткап, көргүзер дээрзинге бызыыр бүзүрелди илергейлеп болур.

БИР ДЕМНИГ

Доозукчу чылдың часкы хову ажылынга белеткелди «Мурнакчы» колхоз мурнуку чылдардан дээре организастаан. Техника септелгези барык доозулган, ону инженер-техник Кочаа Шыдыраа багай эвес башкарган.

Мастерскаяга тускайлап бызыглаан звено дааскан үүлехеректин бүдүнгүрү, продукцияның эки шынары дээш, чаңгызы—шуптузу, а шуптузу—чаңгызы дээш бир демниг, график ёзугаар ажылдап турган. Септекчилерден Хертек Өнер-оол, Виктор Мандыл, токарь Иргит Калдар-оол ышкаш хүн нормазын үргүлчү 110—120 хуу күүседип турганнар хөй.

Колхозтуң септезе чогуур «ДТ-75» маркалыг 5 трактору, 6 сеялка, 10 андазын, 60 илигр бүрүн септеттинген, кожуданың өске-даа дериг-хереклерин септээри ам шыкпарылган.

Чаагай дүжүт өстүрүп алырыңа бир чугула айтыыр үреми болгай. Ам херек кырында 120 тонна кызыл-тасты, 42 тонна арбайны, 40 тонна суланы чогуур өйүнде четчелээш, ону бүрүн арыглааш, доозазын хораннан белеткээн.

База бир чугула негелде хову турлаа болур. Колхоз баштаар чери ол талазы-биле тодаргай хемчегларни организастап турар. Нинти чүртталганың 4 өрээл бажыңын, столоваяны, чунар-бажыңны септээш, арыглап чугайлаан. Ол ажылда Иргит Дениң-оол, Валя Күжүгет, Чечекмаа Салчак ышкаш үлегериг кижилерни мактаары чөптүг.

С. ҚАРА-САЛ.

Бай-Тайга район.

Чыылганнар сонуургаан

СЭКП-ниң Тес-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызы Самагалдай суурнуң бүдүрүлге, албан организация черлериниң удуртукчуларының, партия организацияларының секретарларының, политинформаторларының, агитаторларының семинарын эрттирген.

РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге болгаш чер-чер Советтеринге соңгулда дугайында база партия организацияларының сорулгаларының дугайында илеткелди партия райкомунуң секретары С. Куулар кылган. СЭКП райкомунуң киллис эргелекчизи Ш. Кочега делегей байдалының дугайында лекцияны номчаан.

Ч. СУНДУП.

СОЛУН ЛЕКЦИЯ

Чоокта чаа «Мөрен» колхозтуң колхозчуларынга «Тывалар Ада-чүрттүң Улуг дайынының үезинде» деп темалыг солун болгаш делгереңгей лекцияны төөгү эртемениң кандидады Ю. Л. Аранчын номчаан. Оон соонда төөгүнүң болгаш культураның турасказдарын камгалаар ниитилелдиң Тыва салбырының кылып чоруткан ажылдарының дугайында дыңнадыгларны ол кылган.

Ол салбырның эге организациязын колхозка тургускан болгаш оон составынга Мөрен көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы Г. Долчун, клуб эргелекчизи А. Намдан, колхозта кадрлар килдизиниң эргелекчизи С. Даргат оларны колхозчулар чаңгыс үн-биле соңгааннар.

А. ТАВА.

Эрзин район.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Төөгүнү дедирлендириптер күш чок

Африкага сөөлгү хүннер дургузуунда политиктиг болуушкуннарның хөгжүлдезин анализтеп көөр болза, ындыг бир болуушкун барын демдеглеп болур: ханы чаартылгалар чорударын төлевилеп турар, иштики реакцияның болгаш империалистиг монополияларның турштары буурап дүжер дей берген чүрттарга реаксылыг күштер буруңгаарлаар шимчээшкин-биле демисежир болгаш ону моондактаар оралдажыышкыннарны кылган.

Хамыктың мурнунда Португалияның колониялары чораан девискээрлерге ындыг болуушкуннар боон турар. Март эртер үоокшулай бергенде Гвинея-Бисауга бир сүлчээ илереттинген. Аңаа киришкеннер НАТО-нуң стратегия планнарына чугула ужур-дузалыг Ногаан Шенек ортулуктарга колония ёзу-чурумун дүжүртпес дээш күрүне эргилдези кылыр деп турган. Ол сүлчээни кылып эгелээннер колония армиязынга албан хаан турганнар база салазаржы ПИДЕ шагдаа черинин агентилери болган. Олар боттарының планнарын чоокта чаа Португалияга ээзээргек күштериниң үймээн кылырын организастааннар-биле дугуржун алган. Ол үймээниниң буурап дүшкеши билдингир.

Анголага ол чүрттүң экономиказын амдыгаа чедир холгаарлап турар реаксылыг күштер хосталганың ийи африкан шимчээшкининиң аразынга ханныг сегиржип алыышкыннар үндүрер күткүлге кылган. Оон түңнелинде чүс-чүс кижилер амы-тынын оскунган.

Африканың Ангола дужунда талазының девискээри Мозамбикке төрээн чүртүнга өскерликчилер болганнарның хеерээнин документилерин чонга чарлап дыңнаткан. Олар Мурнуу Африканың ол чүртүнүң улузунуң хамаарышпас чорук дээш демиселин баштаан ФРЕЛИМО партияның хүрээлениниң эвин бузар чүткүлдүг турган. Өскерликчилер АКШтың, Англияның, Израильдиң, Мурнуу-Африка Республиканың болгаш өске-даа чамдык чүрттның империалистиг бөлүктериниң деткимчезин ажыглап турган деп чүве оларның өчүктеринден билдинген.

Адак сөөлүнде, Эфиопияга шериг эрге-чагыргазы дидим экономика чаартылгаларын кылырының оруунче киришкеш, хаан чазаан дүжүрген, реаксылыг күштер феодал ёзу-чурумну катап тургузар дээш күрүне эргилдезин кылыр деп планнап турган. Чоокта чаа илереттинген он сүлчээ Эфиопияның эрге-чагыргазының баштыңларын сандан үндүрер дээш «Аргентинаның антикоммунистиг эвилелиниң» негелдезин ёзугаар ол дерзин хемчегни алган. Ажыл-ишчилер аңаа ажыл соксадыышкыннары-биле харыылаан.

Аргентинаның Компартиязы реаксылыг күштериниң чимзениишкиннерин хоруур болгаш чүрттүң байдалын орталандырар талазы-биле соңгаарладыышкын чок хемчеглер алырын чазактан негеп турар. Ук партия реакцияның оруун моондактаар дээш депшилгелиг, демократтыг, империализмге удур бүгү күштериниң күжениишкиннерин каттыштырар чүткүлдүг ажылдап турар.

С. КУЛИК,
М. АРТЮШЕНКОВ.
(СЭТА).

МУРНУУ ВЬЕТНАМ: айтырыгларны шиитпирлээриниң оруу

Мурнуу Вьетнамда болуушкуннар бо хүннерде делегей парлалгазында кол черни эзлеп турар. Сайгонда Нгуен Ван Тхиеунуң администрациязы бүрүү-биле шуут буураарының кырында келген деп, олар бир үн-биле демдеглеп турарлар. Тус черниң чонунга детяткен Улусчу чепсектиг күштерниң тиилелгелиг буруңгаарлаашкынарының түңнелинде Хосталганың национал фронтузунуң болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революсчу түр чазааның контролюнче улам хөй хоорайлар болгаш можулар кирип турар. Хөй-хөй черлерде Тхиеунуң чагыргазынга удур чепсектиг тура халыышкынар болгулаан турар.

МВР-ниң РТЧ-ның медеглелинде чугаалап турарындан алырга, Каттышкан Штаттарының болгаш Нгуен Ван Тхиеунуң талазындан париж дугуржулгазын үреп турарынга килеңнээн мурнуу-вьетнам улус болгаш Хосталганың Улусчу чепсектиг күштери бо айда чепсектиг демиселче көдүрүп үнген.

Харын амгы сайгон администрациязының болгаш ону даштыкыдан деткип турарларының буруузу-биле Национал чөпшээрежилгениң Национал чөвүлели мынчага чедир тургустунмаан, ынчаарга ол чөвүлел чүртке ёзулуг хостуг соңгулдаларны организастаар ужурлуг турган болгай. Тхиеунуң эрге-чагыргазы париж дугуржулгазынга атты салганының соон дарый-ла бүгү удурланыкчыларынга удур истеп сүрүүшкүнүн кылып эгелээн, хөй муң кижилерни тудуп хоругдаан болгаш париж дугуржулгазының дайынга, хамаарышкан чүүлдерин үреп эгелээн. Ол эрге-чагырганың сөөлгү үеде бир кылган үүлгедин—чалча шериглериниң катташ чоруткан девискээрлериниң тайбың хамаатыларын күш-биле көжүрүп алгаш чоруп турары болур.

Тхиеунуң «министрлер кабинеди» дээр чүвезинге мырыңай чаа солчуушкуннар кылганы чалчаларның байдалды эдип алырынга черле дузалап шыдавас. Олар боттарының тылында эң бөдүүн чурумнарны безин тургузуп ап шыдавайн турар, чонну үптеп, бастыр чорук массалыг болу берген. Бо тургустына берген байдалдан уштунар чүүле чаңгыс орук бар дээрзин МВР-ниң РТЧ айтып турар. Ол болза тайбыңны, хамаарышпас эргени, демократияны болгаш национал чөпшээрежилгени ёзугаар күүзүн администрацияны Сайгонга тургузары болур, ол администрация париж дугуржулгазын күүседиринге белен болур ужурлуг. Маңаа холбаштыр Революсчу түр чазактың бодалы чүл дээрге, ол болза Мурнуу Вьетнамның айтырыын дүрген таарыштырып шиитпирлээр сорулга-биле ол ындыг администрация-биле чугаалажыышкыннарны кылырынга бодунуң беленин шагда медеглээн болгай.

А. КРАСИКОВ.
СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

КАЖАР ЛАЗА-ДАА, ЫЯАП-ЛА БУУРААР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сайгонуң чалча «чазааның» халашканының болгаш сайгончу «парламентиниң» адакы палатазының даргазы Нгуен Ва Канга баштаткан чаа чазакты тургускаңының дугайын чарлааны билдиңгир болгай.

Тхиеу телевиденнеге чүве чугаалааш, аңы-аңы бөлүктериниң толээлекчилериниң тургустунган чазакты тургузарын чөпшээрежилгезин болгаш дайынны үргүлчүлээр сорулгалын айыткан.

ПАРИЖ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамның ийи талаларының Сель-Сен-Клуда боон турар консультативтиг ужуражылышкынынга Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның делегациязының төлөөлекчизи сайгончу бөлүгдежишкинде боон турар чаартылгаларга хамаарыштыр чүве чугаалааш, чугаа болза, Тхиеунуң эрге-чагырганга артып каар сорулгалыг чаа, оптуг-кажар аргазының дугайында чоруп турарын айыткан.

Париж дугуржулгазын амыдыралга боттандырары дээш, тайбың, хамаарышпас чорук дээш, демократияны болгаш национал чөпшээрежилге дээш херек кырында, ылаптыг демисежин турар ындыг Сайгон администрациязы-биле харылзаа тудуп, чугаалажыышкыннарны эгелээринге бодуунуң чазааның беленин МВР-ниң РТЧ-ниң төлөөлекчизи база катап айыткан.

МИНИСТРЛЕРНИҢ СҮМЕЗИ

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). НАТО-да кирип турар дөрт чурт — Бельгияның, Голландияның, Данияның болгаш Норвегияның камгалал министрлери эргижирээн америк шүүргедекчи «Старфайтер» дээр самолёттуу солуур дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери ындыг самолёттардан «маргылдаа чок ажыг» «УФ-16» дээр америк шүүргедекчини шилип алза эки деп санап турарлар. Ынчалза-даа ол дөрт чүрттүң чазактары апрель төнчүзүнде ол дугайын үзе шиитпирлээр деп турар.

Дөрт министрлериниң чөвүлежилге хуралының түңнелин ол черниң бөлүктеринде америк концериниң улуг чедишкини кылдыр көрүп турар. Чүге дээрге, ол концери «бо үүс чылдың чагыы» дээш демиселге тиилелгени чедип аптарынга көрдап болур апарган.

ПАРИЖ. (СЭТА). Дөрт чүрттүң камгалал министрлериниң шилип алышкыны Барыын Европаның ужар-чүүл улетпүрүнге шынгыы сөгүг болурундан апгыда, НАТО-да кирип турар күрүнелер аразынга политиктиг месилдежишкинни улам нарыыдадып база болур.

Чан Кай-шиниң өлгени

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Чан бэге (Тайвань) өлгениниң дугайы ында дыңналы берген. Кай-шиниң 87 харлыында Тай-

З. АК-ДОВУРАК

Ак-Довуракты № 3 профессионал-техниктиг училищезин бо чылын ажыглалга кирер ийиги эзлчегиниң ажыглал фабриказынга ажылдаар септекчи слесарьларны, электрослесарьларны, автослесарьларны, газоэлектросварщиктерни, машинистерни, штукатур-малярларны өөредип турар. 264 кижи ниити билиг-биле кады шилип алганы тускай мергежилин база чедип алыр.

Училище дээди эртемниг кадрлар-биле хөндыртынган. Өөренип турарларның 70 хуузу ушионал кадрлар. Маңаа өөренир сургуулдар күрүнеңиң долу хандырылгазынга турар. Ийи каът училищеде өөренир класстар, спорт залы база бар. Оон адакы каъдында делгем столоваяга сургуулдар чемненир. Ниити өөредилге корпузунуң кожазында мастерская бар. Ында чондурар, өрүмпээр станоктар, нарын электри дериг-хереклерди практиктиг кичээлдерни эрттиреринге таарымчалыг.

Училищениң ниити чүрттүлгө бажыңында удуур, кичээл катаптаар өрээлдер болгаш дыштанып ойнаар залды эки дерип каан.

Республиканың бүгү булуңнарындан келген аныяктар мында тускай эртемни чедип ап турар. Ыраккы Тожудан келген Рина Лопсан, Надя Қызырык, Бай-Тайга районунуң Кара-Хөлден келген Зоя Салчак, Салчак Седип, Бии-Хемден Зоя Сицина, Надя Новикова, Барыын-Хемчик чүрттүт Зоя Хомушку, Ак-Довуракта Рита Попова боттарының шилип алганы тускай мергежилинге чүткүлдүүн көргүзүп, эки болгаш кончуг эки өөренип турарлар.

Башкылар коллективи болгаш дирекция чери 1976 чылда тускай эртемниг үш чыл хуусаалыг курузунче шилчиирин көрген. Ону доосканнар училищени доосканының ниити эртемге аттестадын болгаш тускай эртемниг дипломун ап үнер. Он класс доосканнарны кежээки техникумга өөредирин көрген. Олар аңаа үлетпүр тудуунуң болгаш казар байлактарны арыглаарынга база электрнин оон энергия дериглерин өөренип ап, бызыыр билигдерни алыр.

Спортка ыяктарга волейболдун, баскетболдун, футболдун, шашки, шыдырааның, хостуг хүрештиң болгаш спорттуң хевирлеринге өске-даа секцияларны организастаан. Боттывынгыр уран чүүлдүң ыр, танцы, эстрада бөлүмнери ажылдап турар.

— Партияның болгаш чазактың ачызында амгы үениң салгалы дег аас-кежиктиглер кайда боор. Бүгү чүве халас. Ынчангаш чаныда кайгамчык байлакты төрүттүп турар улуг фабрикалыг бистиң бо училищевиске өөренирин күүзүн оолдар, кыстарны республиканың кайы-даа булуңунда болзуңарза чедип кээп, маңаа өөренирлер деп чалап турар бис — деп, директорнуң оралакчызы Виктор Викторович Заритовский чоргаарал-биле чугаалаар болду.

«Тыва даг-дүгү» комбинадының 2-ги эзлчээ бо чылын ажыглалга кирер. Аңаа ажылдаар кадрлар хөйү-биле негеттинип турар. Бо чылын 1200 кижи херек. Оон иштинден шалыпчы комсомолчу отрядты тургузарын көрген. Аңаа 200 комсомолчу-аныяктар херек. Комсомолчу путёвка-биле ам 50 ажыг кижи келген.

Өвүрүнүң комсомол райкому тускай эртемниг чазаныкчы, бетонщик беш кижини чоруткану өөрүнчүг. Олар дөрт ажылдап кирипкен. Өвүрден келген Борис Агбаан шалыпчы отрядтың командири, Бай-Тайга чүрттүт комсомолчу Таня Хомушку комсомол организациязының комитет кежигүнүнге соңгуткан—деп, комсомол организациязының секретары Нина Елисеева оларны мактады.

АНЫЯК ООЛДАР, ҚЫСТАРНЫ АК-ДОВУРАК АЖЫЛДААРЫ-БИЛЕ ЧАЛАП ТУРАР.

ЧУРУКТА: училищениң практиктиг кичээл башкызы А. Гмызов (солагай талазында), класста эстетика кичээлин В. Калининаның эрттирип турары.

КАДЫКШЫЛДЫҢ ДЕЛЕГЕЙ ХҮНҮ

Чылдың-на, апрель 7-де Кадыкшылдың делегей хүнүн демдеглеп эрттирип турар. Медицинаның эң чугула айтырыгларынче кичээңгейни угландырар болгаш чон ортузунга эмчиниң эртем болгаш санитар-гигиенадыг билиглерин нептередир сорулга-биле ол хүнүү 1949 чылда Кадык камгалалының II Бүгү-делегей ассамблеязының шиитпирин ёзугаар доктаадып турган. Бо чылын кадыкшылдың Бүгү-делегей хүнүн «Оспаны (быжар-думаалы) когун үзүп, узуткаар!» деп кыйгырыгның адаа-биле эртип турар.

Бо болуушкунуң бүдүүзүнде СЭТА-ның корреспондентизи бистиң хүннеривисте оспага удур демиселдиң айтырыы чогум кайы хире чугула боон турарының дугайын Совет Эвилелиниң күрүнеңиң кол санитар эмчизиниң оралакчызы И. Д. Ладныйдан айтырган.

Оспа — кижи төрелгетениң төөгүзүнде эвээш эвес ажыг-шүжүгүү таварыштырып, эрте-бурунгу шагдан бээр турып келген халдавырлыг аарыгларның бирээзи боон турар. Чижээ, Россияның XVIII үс чылда турган 33 миллион кижизиниң чартык миллион хирезиниң амы-тынын чылдыңна оспа аарыг үзүп турган болгай. Ол үениң кижи бүрүзүнүң арын-бажындан ол аарыгга таваржып турганының демдээн көрүп болур турган.

В. И. Ленин 1919 чылдың апрель 10-да Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң оспага удур эмни ыяап-ла сыкыртырының дугайында хоойлузунга ат салган. Ынчангаш ындыг аар-берге човулаңга удур демиселге бистиң кадык камгалал черлеривистиң чедиишкиниг демиселиниң үндезини оон-биле салдынган.

1936 чылда оспа аарыгны чуртка бүрүнү-биле узуткаан. Совет Эвилели бодунуң дыка делгем девискээринге бо аарыгны шуут когун үзе узуткап, улуг тиилелгени чедип алгаш, бүгү делегейге оспа аарыгны узуткаары дээш шимчээшкиниң эгезин салган. Кадык камгалалының Бүгү-делегей организациязының 1958 чылда Женевага болган XI ассамблеязында совет төлээлер ындыг саналды киргеннер. Оспа аарыгның халдавырлыг нептерелиниң кыжанымының дугайын дараазында саннар көргүзүп турар: 1967 чылда оспа аарыг 42 чурттуң девискээринге тыптып, кижилерге халдап турган. Эрткен чылга чедир ол аарыг Индияга, Бангладешке, Пакистанга болгаш Эфиопияга нептереп тургулаан.

Бүгү-ле диптерге кандыгдаа халдавырлыг аарыгларны узуткап, оларны нептеретпези дыка улуг күштү мөөңнээрин негеп турар: аарыгны болдурбас, ону нептеретпези-биле кандыг-даа шыңгыы хемчеган турза, ол аарыгның бир чурттан оскезинче нептереп, халдаар айымы туруп болур. Чижээлээрге, 1961-ден 1974 чылга чедир үе иштинде оспа аарыг Англияга болгаш ГФР-ге чаңгыс эвес удаа тывылган, ону Бельгияга, Польшага, Испанияга, Швецияга болгаш өске-даа чурттарга өскээртен аппарып тургулаан. Оон ужурундан Кадыкшылдың Бүгү-делегей хүнүнүң бо чылын салып турар кыйгырыы бүгү чурттарга болгаш улустарга-даа дыка чугула боон турары билдиңгир-дир.

Совет Эвилели хүлээп алган программаны амыдыралга херек кырында боттандырбышаан, практиктиг дузаламчы көргүзери-биле бедик мергежилдиг специалистерни дыка хөй чурттарже чорудуп турар. Бо буяныг, чаагай үүлеге киришпишаан, бистер Кадык камгалалының Бүгү-делегей организациязына 200 миллион доза-туң хемчээлдиг оспа вакциназын, Индияга — бир миллиард ажыг туң вакцинаны хүлээдип берген бис. Бистиң чуртка кылган ындыг вакцина чүүлү делегейге алдаржып, сурагжаан болгаш ол оспа аарыга удур дыка идегелдиг камгалал бүдүмели боон турар.

ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң Москвада вирустуг эмнер талазы-биле эртем-шинчилел институдунда Кадык камгалалының Бүгү-делегей организациязының Төп лабораториязы бөмбүрзектиң кайы-даа булуңнарындан чоруткан материалдарны каш-ла шак иштинде шинчилеп, көрүп турар. Оон ачызында аарыгның айымылыг таварылгаларын илередип тыпкаш, дүрген хемчегларын ап, дузалап турар.

„Бистиң чуртувуста ол аарыгны баш удур болдурбазының бүгү хемчеглерин ап турар. Бирден ийи хар чедир уругларга оспага удур сыкыртыышкынны ыяап-ла кылыры аңаа база хамааржыр. Оон аңгыда ол аарыгның бистиң чурттуң девискээринге өскээртен нептерээрин болдурбас дээш даштыкыдан улустар кээр далай порттарында, демир-орук станцияларында болгаш аэропорттарда-даа ыяк санитар-карантин хайгааралын база тургускан.

— ССРЭ-де оспа аарыг узуткаттынган. Ынчалза-даа бүгү делегейиң эмчилериниң каттышкан күжү-биле бо айыылдыг аарыгдан кижи төрелгетенин камгалап, бүрүнү-биле тиилеп болур — деп, И. Д. Ладный түңнелинде чугаалаан.

З. ХРОМОВА.

ПАРТИЗАННЫҢ ЧУГААЗЫ

Республиканың хөгжүмшүн театрынга аңаа хамаарышкан микрорайонуң чурттакчыларының Ада-чурттуң Улуг дайынының бөлүк киржикчилери-биле ужуражылгазы воскресеньеде болуп эткен. Театрның директору Н. Тава-Самбу кыска сөс-биле ужуражылганы ажыткаш, ында кымнар киржип турарын чыылганнарга таныштырган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи П. Мартыновка сөс берген. Немец-фашистиг эжелекчилерге удур совет улустуң маадырлыг демиселиниң дугайын Петр Леонтьевич чугаалаан. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Польшага, Чехословакияга партизан шимчээшкининге эш Мартынов идепкейлиг киржип турган. Фашистиг эжелекчилерге удур совет партизаннар поляктар чехтер, словактар-биле кады кандыг демиселди чорудуп турганының дугайын ол чыылганнарга фото-чуруктарны көргүзүп турган, тодаргай чугаалап берген.

Совет партизаннар дайынга кайы хире улуг когаралды чедирип, маадырлыг демисежип турганын фронтучунуң чугаазындан улус билип алган.

Петр Леонтьевич дайын соолунде чылдарда Польшага, Чехословакияга барып, акыдуманың харылзаазын тудуп турганын чугаалаан, социалистиг күрүнелернин экономика болгаш культура тургузуушкунунда чедиишкиннерин таныштырган.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы Тайбын программазының амыдыралда боттанып турарының дугайында эш Мартынов база чугаалаан.

Ужуражылгага келген Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилеринге театрның дирекциязы, партия, профэвилел организациялары макталга бижиктерни тывыскан.

Театрның артистери ужуражылганың киржикчилеринге концерт көргүскен.

Х. ТААН-ООЛ.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери бирги одуругда пенсионерлер А. Горбунов, Т. Миронов, Е. Окулов, П. Мартынов, ийги одуругда театрның шин тургузар цехинің начальнигы В. Митряшкин, режиссёр Н. Баль, артист А. Фролов.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Эмчилериң ачызында

Чадаанадан дөртен бир хире километр озалааш тайга эдээ черде ыяш ажыл-агыйының чедиги участогу туруп турар. Мен—арга даамылында ажылдап, чурттап турар мен. Хүлээнген участогумну эргип-кезип чорааш, озал-ондакка таварышкаш, медерел чок чыдырымда, хоорай эмнелгезиниң дүрген дуза чедирер машиназы эмнелгеге эккелген болган. Мотоциклдиг чораан мен. Машинаның меңээ канчап чеде бергенин-даа, эмнелгеге келгенимни-даа билбээн мен. Баштың сөөгү бузулган болган. Кезер эмчи Кара-Сал Допчунуң башкарылгазы-биле дарый хемчеглерни алганыңыг соонда, үш хонгаш, караам чырып, медерел кирип келдим. Баш мээзинде шимчээшкинни эмчилер экирти эмнеп каан. Ак-ак халаттарлыг буянныг кижилериң ачызында хүлээнген ажылымче ээп кээр аргалыг болдум.

Черле ыычаш, кижилериң кадыкшылы дээш моғаг-шылаг чок ажылдап чоруур эмчилериң дузазын билбес кижи ховар боор. База бир таварылганы көргүзейн. Бо чылдың январьда кырган-авам хенертен аараан. Баштай хан базыышкыны улгаткан, оон соонда хеп-хенертен курлуп тырта бээр апарган. Сөөлүнде барып чартыктан аарааш, медерелин оскунган. Дүвүрен турган бис.

Ол душта аная-ла чорук аайы-биле бистиң эмнелгениң эмчизи Зина Гоголь аарыг кижиге таварышкан. Аарыг кижи көрген эмчиниң чүрээ кайын дөзер боор! Зина кирип келген, чүвениң ужурун билип кааш, дораан-на човуурлап чыткан кырган-авамда барды. Баштайгы дузаны ол көргүскеш, эмнелге чериңге боду дыңнаткан. Аарыг кижини хайгааралга дораан ап, кээп эмнеп турдулар. Кырган-авам сегий бергеш:

— Кижилерге буян чедирип чоруур эмчилер магалыг-ла улус. Оон эки үүү боор! Бистиң чуртувуста шагның экизи, эртемниң күштүү ындыг кайгамчык-дыр ийин! Четтирдим, четтирдим деп катап-катап-ла чугаалаксаар-дыр мен—деп, өөрүшкүлүү кончуг магадап, хөөреп орар.

О. ЧҮВҮРЕК.

Чөөн-Хемчик район.

Хүндүткелдиг

Шевергин хеттинген, хөнү дурт-сынныг, дозур кара характарлыг, эвилең-эллек, эрес-кежээ аныяк кижини Арыг-Үзүү, Арысхан, Иштин-Хем суурларга болгаш малчыннарның ырак-чоок хонаштарынга, фермаларга, хову турлагларына кыжын-даа, чайын-даа бо-ла көрүп болур. Ол дээрге, чонуң кадыкшылы дээш кызымаккай ажылдап чоруур. Арыг-Үзүүнүң эмнелгезиниң улуг эмчизи Урана Ондар-дыр. Үстүнде йыткан черлерни ол доктаамал эргип-кезип, аараанларга дүргеи дузаны чедирип, профилактиктиг ажылдарны чорудуп турар.

Урана Ондар Шагаан-Арыгның № 2 ортумак школазының 10-гу клазын дооскаш, бодунуң кыптыгын чораан күзелин чедип аар деп быжыг сорулганы салгаш, Томскиниң медицина институдунга өөренип кирген. Оны чедиишкиниг дооскаанының соонда, Төрээц чериңге кээп ажылдай бергени бо. Урана Ондарны 1969 чылда Арыг-Үзүү суурда участок эмнелгезиниң эргелекчизинге томуйлаан. Оон күшдүзүп ковудедирин библиотека коллективи көрген.

ЧУРУКТА: библиотекарь О. С. Агбаан келген номчукчуларга номну берип олур. Чурттакчыларның экижиди ажылчы оруу ындыг харыысалгалыг базым-биле эгелээн.

Ол аңаа ундараваан. Чедип алган быжыг билиниге ол бүзүрелдиг. Оон ыңай кады ажылдап турары арга-дуржулгалыг эш-өөрүнге ол ыяап-ла даянырын билир. Ол аныяк эрес-шудургу эмчиниң дугайында чылыг, чымчак сөстерни аңаа эмнеткен кижи бүрүзүйден дыңнап болур. Эмнелгеде саналдар дептеринге аңаа өөрүп четтиргенин илереткен кижилериң саны хөй. Чаңгыс чижек: «Эргим хүндүлүг Урана Шыыраповна, Силер мээң оглум Мөңгүн-оол Мерге аараан турда, шудургу эмизээнидер ачызында каң-кадык боон чанып тур бис. Ол ышкаш улуг сестра Галина Жирновага өөрүп четтиргеним илереттим. 1974 чыл, декабрь 26-ның хүнү. Кадарчы Зоя Калзан».

Бо дээрге, ук эмчиге хамаарыштыр оон чедиишкиниг ажыл-ижиниң үнелелидир.

К. САНАА.

Улуг-Хем район.

4. АК-ДОВУРАК

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың Культура ордузу—ында ажылдап, өөренип, чурттап турар чоннуң ёзулуг культура одаа. Шиниң орус, тыва бөлүү ажылдап турар. Танцының, үрер хөгжүмнүң, радиотехника, чурулга бөлгүмнери эстрада оркестри, аккордеонистер болгаш өске-даа бөлгүмнер сонуургактарны хаара туткан. Тыва шин болүү Е. Танованың «Ачылыг-ла эмчилерим» деп шиизин тургускаш, районнуң колхоз, совхозтарынга, район төвүнге көргүскеш, ам Чөөн-Хемчик районнуң девискээринде ойнап чоруп турар. Культура ордузунда тускай номчулга залдыг, 8620 ном фондулуг библиотека доктаамал ажылдап турар.

Библиотека номчукчулар конференциязын эрттирип келген болгаш Тиилелгениң 30 чылынга уткуштур совет чогаалчыларның номнарын ында делгээн. Номчукчуларның саны хүн бүрү өзүп турар. Арыглал фабриказының ажылчыннары В. Монгуш, П. Голошапов, улуг лаборант С. Анчимаа болгаш өскелердаа библиотеканың доктаамал номчукчулары болуп келген.

Ийигиээлчегиниң ажыттыпары-биле холбаштыр ном фондузун ковудедирин библиотека коллективи көргеи.

ЧУРУКТА: библиотекарь О. С. Агбаан келген номчукчуларга номну берип олур. Чурттакчыларның экижиди туттунган хөй каът чуртталга бажыңнары. (Адаанда чуруктта).

А. СОДУНАМНЫҢ фоторепортажы.

СПОРТ

МЕРГЕЖИЛДИГ ХААКЧЫЛАР

* * *

Мурманск чурттуг 24 харлыг Анатолий Грушевский Соңгу чүктүң дөртен бир дугаар спортчу байырлалынга 20 километриң биатлон маргылдаазынга чемпион болганындан аңгыда ол черниң биатлонистериниң ат-алдарын камгалаан. Ол айыткан хемчээлди 1 шак 15 минута 01 секундада эткен. Оон командада эштери болгаш чаңгыс чер-чурттуглары Виктор Белокрылцев дөртү, Дмитрий Скосырев алдыгы черлерни алгаш, Соңгу чүкте бедик мергежилдиг биатлонистер школазы барын ол маргылдаага бадыткааннар. А. Грушевский биле Д. Скосырев Мурманскиниң далай портунда ажылдап турарлар. Үстүнде адаанывыс биатлонистерниң шуптузун РСФСР-ниң алдарлыг тренери Владимир Климов белеткээн.

Соңгу чүкгүң спортчу байырлалы доозулган. Олимпий оюннарының чемпиону Галина Кулакова 5 километрни 18 минута 14 секундада эткеш, кымга-даа аштырбаан. Ленинград чурттуг Нина Балдычева, Сыктывкардан келген Ранса Сметанина олар ийги, үшкү черлерни өскээн. Даштыкы хаакчылардан эң эки түңнелди Чехословакиядан келген Алена Барташева көргүскен. Ол сески черни алган.

Рудный чурттуг хаакчы Иван Гаранин 15 километрге чемпионнаан. Ол айыткан хемчээлди 45 минута 56 секундада эткен.

Шыырак хаакчылар Василий Рочев биле Владимир Трефелов ийги, үшкү черлерни алыр аргалыг болганнар.

(СЭТА).

ТИРАЖТЫҢ ТҮҢНЕЛИ

Спортлотонуң кол эргелели Москвага апрель 2-де болган «Спортлото» болгаш «Спортлото-2-шиг» он бирги тиражының түңнелдерин үндүрген.

«Спортлото»— алды санны кым-даа тыппаан; беш санны тыпканнар 2.109 рубльди ойнап алганнар, дөртү—53 рубль, үштү—3 рубль.

«Спортлото-2» — алды санны база кым-даа тыппаан; беш санны тыпканнар 4.203 рубльди ойнап алганнар, дөртү—52 рубль, үштү —4 рубль.

Он бирги тиражтың ойнаашкыннарын 1975 чылдың апрель 13-тен май 13-ке чедир төлеп бээр.

Дараазында тираж апрель 9-та болур.

(СЭТА).

«СПАРТАК» ЧЕМПИОНАДЫ

Эрткен дыштаныр хүнде республиканың «Спартак» эки тура спорт иитилелиниң бирги чери дээш шыдыраа маргылдаазы эгелээн. Ону тиилелгениң 30 чылынга тураскаатканы. Спорт мастериниге бир кандидат, 11 бирги разрядчылар кандидат балл, чемпион ат, таңнылдыг чер, эң чараш салыг дээш ойнап кирипкеннер. Оларның арызында Тыва АССР-ниң каш дакпыр чемпиону чораан, мастерге кандидат Н. Шишигин, найысылал Кызылдың эрткен чылгы чемпиону аныяк шыдыраачы В. Стифоров болгаш оон-даа өскелер бар.

Бир дугаар салыгда бистиң республиканың шыырак шыдыраачыларының бирээзи, Кызылдың политехникиг институдунда доцент Хеймер-оол Ондар, «Тыва септелге тудуг» чериниң инженери Юрий Быковка удур ойнаан, тывызык чараш көштерни кылып, бүзүрелдиг тиилелгени чедип ап шыдаан. Ол кара тала-биле, ойнаан, чээрби шаа көшкешле, мерзеин мерзеге удур халас каап берриптерге, дараазында көжерге мат болуру чайлаш чок апаарга, Ю. Быков дүжүп берген.

Хоочун шыдыраачы Биче-оол Монгуш Пиоперлер бажыңының тренер башкызы Николай Онуфриев-биле сицилиан камгалалды ойнаан, частырыглыг көштер кылгаш, оюнуң ортаа үезинде-ле бодаларын халас бергеш, уттурган.

Тыва электри четкилер чериниде электрослесарь Станислав Лямин уругларның спорт школазының өөредилге эргелекчизи Николай Шишигинге удур ойнаан. Аныяк шыдыраачы С. Лямин ийи бода алыссаалаа, кара ноянны мерзеи-биле төнчү чокка шалаап турар байдалды тургускаш, мастерге кандидатты хайым чарлаарынче албадаан.

«Тудуг кезектери» комбинатта дүнзаалакчы Иван Түлүш республика эмнелгезиниң хирургу Константин Орус-оол-биле хайымнаштган.

Шыырак бирги разрядчы Каң-оол Сеян биле башкы институдунуң башкызы Петр Берковичиниң, «Тыва көдээ тудуг» автобаазазында кол инженер Юрий Белов биле уруглар поликлиниказының эмчизи Виктор Стифоровтуң салыглары соңгаарлаттынган.

Бо чылгы чемпионат организас талазы-биле чамдык бергелерге таварышкан. Иитилелдиң чемпиону, бо чылын зона маргылдаазынга мастерге кандидат болган Леонид Мохов, «Тыва даг-дүгү» комбинатта инженер, мастерге кандидат, республика чемпиону Адыг-оол Монгуш ышкаш шыырак ойнакчыларны эвилелден шыдаваан. Ак-Довурак, Хову-Аксы ышкаш улуг үлетпүр топтери, ажылчын аңгының хөй саныг спортчуларын хаара туткан черлер чаңгыс-даа толээзин чемпионатка киржири-биле белеткеевээн.

Д. САЛЧАК,

маргылдаанның кол секретары.

Хоккейге делегей чемпионадында

МЮНХЕН. Апрель 7. (СЭТА-ның тускай корр. В. Дворцов биле А. Урбан). Хоккейге делегей чемпионадынга Чехословакияның шилиндек командазы эрткен субботада шведтерни 5:2 санга удуп алган. Совет хоккеистер Финляндияның спортчуларын 8:4 санга уткан.

Хоккейге делегей маргылдааларынга ССРЭ биле Финляндияның шилиндек командалары мооң мурнунда 23 катап ужуражкан. Совет спортчулар удуп алырынга мындыг бергедээшкиннер турбаан. Делегей чемпиону маргылдааның чүгле үшкү кезээнде тиилелгени чедип алыр аргалыг болган.

Бистиң командадан шайбаны киир какканнар: Харламов, Шалимов ийи-ийини, Петров, Капустин, Мальцев, Шадрин.

Воскресеньеде Чехословакияның хоккеистери АКШ-тың шилиндек командазын 8 : 3 санга уткан. ССРЭ-ниң шилиндек командазы Польшаның спортчуларын 13:2 санга тиилээн.

Бөлүк «Тувинская правда»

● «Дүжүт сээн холунда, тараажы!». Агрономнарның зона човулел хуралдарының киржикчилериниң Тыва АССР-ниң кодээ ажыл-агыйының бүгү ажылдакчыларынга болгаш тускай эртемниглериге Кыйгырыы.

● «Апрель 19—коммунистиг субботник». Бөлүк информациялар.

● «Суттарыла агротехниказы». Агрономнарның Чаадана хоорайга болган човулел хуралындан В. Кармановтуң отчёду.

● «Протоколдуң ийи арыны». «Тыва даг-дүгү» комбинатта партийжи ажылдың стилиниң дугайында В. Бузыкаевтиң корреспонденциязы.

● «Тиилелгениң 30 чылынга». Е. Антуфьевтиң очериги.

● Чурттуң иштиндея, даштыкыдан болгаш спортчу информациялар.

Телевидение

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—«Тропэкс». Документалдыг фильм.
9.35— «Төрээн чуртувус». Азербайджан ССР.
10.05—Классиктиг музыканың концерти.
10.40—Н. С. Лесков—«Солагай». Литературлуг дамчыдылга. Өөнүг.
11.35—«Часты канчаар уткаан бис». Өөнүг.
11.50—Медээлер.
12.00—«Хээлер». Өөнүг.
12.30—«Октаргайның чалыылары».

КЫЗЫЛДАН

13.00—Мультфильм.

МОСКВАДАН

13.10—Г. Гауптман — «Хүн ажар мурнунда». ССР Эвилелиниң күрүнеңи үлегерлиг Биче театрының фильм-шиизиниң баштайгы көргүзүү.
16.00—«Эрес-маадырлыг чорук». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, Армия генералы П. И. Батов эрттирер.
16.40—«Совет музыканың шилиндек чогаалдары». Программада С. Прокофьевтиң чогаалдары.
17.30—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Ургларга мультфильм.
18.10—Телемедээлер.
18.35—Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.40— Г. Гауптман — «Хүн ажар мурнунда». ССР Эвилелиниң күрүнеңи үлегерлиг Биче театрының фильм-шиизиниң баштайгы көргүзүү.

КЫЗЫЛДАН

21.30—Тываның телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң симфония оркестриниң концерти.

МОСКВАДАН

22.15—00.30—Хоккейге делегей чемпионады. ССРЭ—ЧССР. Мюнхеннен өөнүг дамчыдылга. Чапсарлар үезинде — мультфильмнер.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыннатканын ёзугаар алырга, бүгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Соңгу-барын чүк угланыышкынныг хат кошкаандан күштүүнге чедер. Агаарның температураза даглыг черлерге 0—5 градус чылыыр, өскелериниге ийи градус чылыгдан үш градус чедир соор.

Кызылга булуттаар, чагбас. Чөөн угланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температураза 0—2 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

кинотеатрларда

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: **«Адыг сактып ал»** 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.00, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Золушкага үш тоорукчуташ»** 9.00, 10.50, 15.00, 16.50, **«Миллионну канчаар оорлаары»** 12.30, 18.30, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Алдын Будданың чажыды»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Кыш биле Двапортфель»** 14.00, **«Оваарымчалыг бол, Зузу»** (1-ги, 2-ги сериялары) 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 23-54, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы, (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1).

Тираж 16.560 ЧАГЫГ № 142.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС—00341.

Тихом
Тихол